

CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ VE ADAYLAR EKMELEDDİN İHSANOĞLU'NUN SİYASAL ANLAMI

NEBİ MİŞ • MEDAİM YANIK

CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİMLERİ VE ADAYLAR **EKMELEDDİN İHSANOĞLU'NUN** **SİYASAL ANLAMI**

NEBİ MİŞ • MEDAİM YANIK

Katkıda Bulunanlar

MURAT YEŞİLTAŞ • ALİ RIZA TEZCAN • AYŞEGÜL ÇİMEN • ESRA ÖZDİL GÜMÜŞ • FATİMA
EBUSHANAP • HATİCE EKİCİ • HAZAL DURAN • NURBANU DURSUN

COPYRIGHT © 2014

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Tasarım: : M. Fuat Er
Uygulama : Ümare Yazar
Kapak Fotoğrafi : AA
Baskı : Turkuvaz Matbaacılık Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel:+90 312.551 21 00 | Faks :+90 312.551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C. Office

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington, D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No 19 Cairo MISIR
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
EKMELEDDİN İHSANOĞLU'NUN SİYASAL HAYATI	9
EKMELEDDİN İHSANOĞLU'NUN SİYASAL FONKSİYONU	11
TÜRKİYE SİYASETİNDEKİ ANLAMI	12
"ÇATI ADAYI" OLARAK EKMELEDDİN İHSANOĞLU	18
İHSANOĞLU'NUN ADAYLIĞININ SİYASAL ANLAMI	21
EKMELEDDİN İHSANOĞLU ALGISI	23
SONUÇ	28

YAZARLAR HAKKINDA

Nebi MİŞ

Lisans eğitimini (2003) Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde ,Yüksek Lisansını (2005) yine aynı bölümde ,doktorasını ise (2012) Sakarya Üniversitesi'nde "Türkiye'de Güvenlik-leşirme Siyaseti 1923-2003" başlıklı doktora teziyle tamamladı. Doktora sürecinde bir yıl süre ile Belçika Katholieke Universiteit Leuven'de araştırmacı olarak bulundu. Türkiye'de güvenlik siyaseti, demokratikleşme, İslamcılık, Ortadoğu'da demokratikleşme ve Suriye üzerine çalışmakta ve Sakarya Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde dersler vermektedir.

Medaim YANIK

İstanbul Tıp Fakültesi mezunu olan Medaim Yanık, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde psikiyatri uzmanlığını tamamladı. 2005-2009 yılları arasında Bakırköy Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi'nde başhekimlik yaptı. 2009 yılından beri İstanbul Şehir Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesidir. Çalışma alanları arasında kültür, aile, travma ve siyaset psikolojisi bulunmaktadır. SETA İstanbul'da Toplum ve Kültür masasının direktörlüğünü sürdürmektedir.

ÖZET

Muhafazakâr bir kimlik olarak İhsanoğlu'nun adaylığını mümkün kılan nedenlerin ilki, doğrudan muhalefetin Erdoğan karşıtlığı ve Erdoğan'ın Köşk'e çıkmasını engellemek üzere ürettiği bir siyasal mühendislik projesinin ürünü olmasıdır. İkincisi, AK Parti'nin Türkiye siyasetini dönüştürme ve normalleştirmede kat ettiği yolun bir sonucudur. Üçüncüsü, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun bizzat Erdoğan ve AK Parti döneminde ortaya çıkmış bir figür olmasıdır.

CHP ve MHP liderlerinin İhsanoğlu'nun ortak "çatı aday" olması konusunda ittifak etmelerine rağmen, İhsanoğlu MHP'li ve CHP'li bazı siyasal aktörlerin ve toplumsal kesimlerin tümünün desteğini alamamıştır. Bazı partililer muhafazakâr kimliğiyle bilinen İhsanoğlu'nun aday gösterilmesini, CHP'nin kendi tarihini inkâr etmesi şeklinde değerlendirdiler.

İhsanoğlu'na yönelik tanıtım ve kimliklendirme kampanyasının hem onu destekleyenler hem de ona karşı çıkanlar tarafından benimsendiği odak grup analizleri ile test edilmiştir. Destekleyenler, Erdoğan'a atfedilen olumsuz söylemlerin karşıtını, İhsanoğlu'nu tanımlamakta kullandılar. Desteklemeyenlerin İhsanoğlu algısı ise, onun bir proje olduğu, muhafazakâr olmasına rağmen Türkiye'deki geleneksel muhafazakâr toplumsal kesimleri temsil etmediği ve eski Türkiye'nin değerlerine daha yakın bir profil çizdiği şeklindedir.

İhsanoğlu kampanya sürecinde, genelde uzlaşma, hoşgörü ve ülkenin bütünlüğü ve istikrarı gibi konuları gündeme taşıyarak seçmene ulaştı. Bu bağlamda, İhsanoğlu'na göre cumhurbaşkanlığı siyasi bir makam olmadığı için bir icraat makamı değildir. Ona göre, ülkenin sıcak sorunlarını ve projelerini siyaset kurumu olarak siyasi partiler çözecektir.

CHP ve MHP liderlerinin İhsanoğlu'nun ortak "çatı aday" olması konusunda ittifak etmelerine rağmen, İhsanoğlu MHP'li ve CHP'li bazı siyasal aktörlerin ve toplumsal kesimlerin tümünün desteğini alamamıştır. Bazı partililer muhafazakâr kimliğiyle bilinen İhsanoğlu'nun aday gösterilmesini, CHP'nin kendi tarihini inkâr etmesi şeklinde değerlendirdiler.

GİRİŞ

Dünyada siyasi liderlikler üzerine yoğun bir literatür olmasına rağmen Türkiye’de bu alanda yapılan çalışma ve analizler yok denecek kadar azdır. Siyasi liderlerin geçmişi, bireysel özellikleri ve kişiliği, yetenekleri, değerleri, siyaset yapma tarzları ve stratejileri bir ülkenin siyasetinin, ekonomisinin, toplumsal refah düzeyinin ve dış ilişkilerinin gelişiminde ve dönüşümünde son derece etkili olduğu bir gerçektir. Örneğin Türkiye demokratikleşme tarihinde siyasal sistemin sunduğu çerçevenin ötesinde, liderlik özellikleri sayesinde bazı liderler ülkenin gelişiminde ve dönüşümde diğerlerine göre daha fazla öne çıkmışlardır.

Türkiye tarihinde cumhurbaşkanını ilk defa halkın seçecek olması, 10 Ağustos’ta yapılacak seçimleri tarihi kılıyor. Bu seçimin ardından siyasal sistemde önemli bir değişim olmamasına rağmen, seçilen cumhurbaşkanının siyasi liderliği ve kişiliği üzerinden, bir anlamda Türkiye’de cumhurbaşkanlığı makamının da yeni fonksiyonu şekillenecektir. Ayrıca liderlerin kişiliğinin ötesinde, cumhurbaşkanı halkın oyuyla belirleneceği için cumhurbaşkanı devletten daha çok millete yakın durmak zorundadır. Halkın demokratik yollarla seçtiği her lider, karar ve uygulamalarında halkın tercihlerini dikkate almak zorunda kala-

cağı için bundan sonraki süreçte cumhurbaşkanlığı makam olarak da yeni bir işleve kavuşacak ve demokratikleşecektir.

Türkiye’de son dönemde AK Parti siyasetinin sonucunda şekillenen siyasi alan, daha çok muhafazakâr seçmen kitlelerinin siyasal tercihlerinin bir ürünüdür. Dolayısıyla Türkiye’de diğer siyasi partiler de siyaset üretirken ister istemez bu durumu göz önünde bulundurmaya zorunluluğu hissetmektedirler. Tam da bu düşünme biçiminin bir sonucu olarak, muhafazakâr bir iktidara karşı muhafazakâr bir “çatı adayı” olarak Ekmeleddin İhsanoğlu CHP ve MHP tarafından cumhurbaşkanlığına aday olarak gösterilmiştir. Bu bağlamda, İhsanoğlu’nun Türkiye siyasetindeki anlamını, AK Parti’nin üretmiş olduğu siyasetin içinden bakarak açıklamak daha anlaşılır bir çerçeveyi ortaya çıkarır.

Çalışmada cumhurbaşkanlığı için CHP ve MHP tarafından çatı aday olarak gösterilen İhsanoğlu’nun, Türkiye siyaseti açısından siyasal anlamının ne olduğu çeşitli açılardan analize tabi tutularak ortaya konulmaya çalışılmıştır. İhsanoğlu’nun hayatındaki dönüm noktalarına değinilerek nasıl bir lider olabileceği, özellikle İİT genel sekreterliği dönemine odaklanılarak ortaya konulmuştur. Diğer cumhurbaşkanı adaylarından farklı olarak, siyasi bir geçmişe sahip olmayan İhsanoğlu’nun Türkiye siyaseti açısından siyasal fonksiyonu İİT dönemindeki faaliyetleri üzerinden dört konu etrafında ele alınmıştır. Bunlar, İİT’de reform söylemi, medeniyetler arası diyalog çalışmaları, Filistin-İsrail meselesine yönelik tutumu ve Arap Baharı’na nasıl yaklaştığıdır. Hem geçmiş kariyerinde ortaya koyduğu işler, hem de adaylık sürecindeki söylemlerine bakılarak, Türkiye ve dünya siyasetindeki karşılığı tartışılmıştır. Ayrıca, İhsanoğlu üzerinden, onu aday gösteren siyasal partilerin, İhsanoğlu’nu aday göstermedeki temel motivasyonlarının ne olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan İhsanoğlu’nun Türkiye’nin temel meselelerine yaklaşımı, halkın seçtiği bir

cumhurbaşkanı olarak cumhurbaşkanlığı makamını nasıl gördüğü de ayrıca ele alınmıştır.

Bu analizin önemli bir bölümü, İhsanoğlu'nun bir lider olarak toplumsal kesimler tarafından nasıl algılandığı üzerine ayrılmıştır. Bu bağlamda, niteliksel-keşif amaçlı bir saha araştırması yöntemi benimsenerek seçilen odak gruplarla derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Söz konusu odak gurubu çalışmasına katılanların İhsanoğlu'na karşı düşünce ve duyguları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Cumhurbaşkanı adayı olarak İhsanoğlu'nu nasıl gördükleri ve neden destekledikleri veya neden desteklemediklerine ilişkin görüşleri bu anlamda odak grup çalışmasının çerçevesini oluşturmuştur.

EKMELEDDİN İHSANOĞLU'NUN SİYASAL HAYATI

Cumhuriyet'in ilanı ile beraber rejimin “makbul vatandaş” olarak görmediği bireyler, yeni devletin sınırları içerisinde kendilerine yer bulamadıkları için göç etmek zorunda kalmıştı. Bu insanların bir kısmı Balkanlar'a göç ederken; bir kısmı da Şam, Amman ve Kahire'ye göç etmişti. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun babası Mehmet İhsan Efendi de Cumhuriyet'in ilanının akabinde, 1924 yılında, 22 yaşındayken eğitimi için Yozgat'tan ayrıldı.¹ Yozgat'ta İslami ilimler tahsili yapan Mehmed İhsan Efendi'nin Kahire'ye gitmek zorunda kalmasının sebebi, Türkiye'de Arapça eğitimi başta olmak üzere, İslami ilimleri öğrenmede karşılaşacağı zorluklardı. El Ezher Üniversitesi'nde başladığı eğitimini 1937 yılında ikincilikle tamamlayan İhsan Efendi, üniversiteden sonra

1. “Yozgat'ta ilim tahsilinde daha ileri seviyeye gidemeyeceğini görünce önce İstanbul'a, oradan Kahire'ye gitti (1924).” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, çevrimiçi versiyonu, “Mehmet İhsan Efendi” maddesi, <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c28/c280283.pdf>. Ali Ulvi Kurucu'nun hatıralarında ise bu tarih 1925 olarak yazılmış. M. Ertuğrul Düzdağ, Üstad Ali Ulvi Kurucu: Hatıralar-1, (Kaynak Yayınları: İzmir: 2013).

Sultan Mahmud Medresesi'nde müderrislik yaptı. Ayrıca, Ayn Şems Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'nü kurdu.²

İhsan Efendi, Mısır'da yaşadığı dönemde Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi ve Mehmet Akif Ersoy gibi önemli şahsiyetlerle yakın ilişki içerisinde bulundu. Hatta, Mehmet Akif, hazırladığı Kur'an-ı Kerim mealini İhsan Efendi'ye bırakacak, bir de vasiyette bulunarak vefatından sonra mealin yakılmasını isteyecektir. Söz konusu meal, oğlu Ekmeleddin'e bırakan İhsan Efendi, kendi ölümünden sonra, Akif'in vasiyetine uyulmasını isteyecektir. Akif'in Kur'an-ı Kerim tercümesinin yakılması konusu Türkiye'de farklı çevrelerde zaman zaman tartışılrsa da İhsanoğlu söz konusu vasiyeti yerine getirdiğini, ancak “hiçbir ayrıntıyı hatırlamadığını” da ekleyecektir.³

Ekmeleddin İhsanoğlu, ailenin üçüncü çocuğu olarak 1943 yılında Kahire'de doğar. Mehmet İhsan Efendi öldüğünde Ekmeleddin İhsanoğlu, Ayn Şems Üniversitesi'ne devam etmektedir. İhsanoğlu da bir anlamda babasının izinden giderek Ayn Şems Üniversitesi Fen Fakültesi'nde eğitim alır. Babasının vefatı, İhsanoğlu'nu etkileyecek ve ailenin geçimini üzerine alacaktır. El Ezher Üniversitesi'nde yüksek lisansını yaparken, bir yandan da Ayn Şems Üniversitesi'nde okutmanlık yapacaktır. Lise öğrenimi sırasında da Kahire Milli Kütüphanesi'nde Türkçe eserler bölümünde çalışacak, burada karşılaştığı eserler sonradan onun bilim tarihi kariyeri için yol gösterici olacaktır.

İhsanoğlu'nun Kahire günleri 1970 yılında Türkiye'ye dönmesiyle sona erer. Ankara Üniversitesi'nde organik kimya üzerine doktora yapmaya başlayan İhsanoğlu, 1972 yılında uzun süre Türk Ocakları Genel Başkanlığı yapmış olan Profesör Emin Bilgiç'in kızı Füsün Bilgiç ile evlenir. Demokrat Parti geleneğinden gelen siyaset-

2. “Kahire'de Bir Yozgatlı: Mehmed İhsan Efendi”, *Dünya Bülteni*, 17 Haziran 2014.

3. “Akif'in Kuran tercümelerininin yakıldığına şahadet ederim”, *Hürriyet*, 28 Haziran 2004.

çi bir aileye damat olan İhsanoğlu, söz konusu dönemde siyasetle içli dışlı bir figür olmadığını söylese de, 1977 yılında Başbakan Yardımcısı Alparslan Türkeş'in tercümanlığını ve Ortadoğu danışmanlığını yapacaktır.⁴ Bu bağlamda, Bilgiç ailesine damatlığı ve Türkeş'e danışmanlık görevi göz önüne alındığında, bugün İhsanoğlu'nun siyasal anlamda "milliyetçi" ve "muhafazakâr" kodlarının nereden geldiği daha kolay anlaşılır. Ayrıca, 1988-1990 yılları arasında İstanbul Aydınlar Ocağı'nın İlim İstişare Kurulu üyeliğini de devam ettirmesi bu siyasal kodların sürekliliğinin görülmesi bakımından önemlidir.

İhsanoğlu, 1980 yılından itibaren kurucu başkanlığını Doğan Kuban'ın yaptığı, Müslüman ülkelerin bilim ve sanat tarihi, kültürü, mirası konularında araştırmalar yapan uluslararası kuruluşu IRCICA'da (İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi) çalışmaya başlar. Kuban'dan sonra 1980 askeri darbesinin ardından IRCICA'nın başına geçecek olan İhsanoğlu, 24 yıl bu kuruluşun başkanlığını yapacaktır. IRCICA'da geçirdiği 24 yıl, ileride yürüteceği İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreterliği için kolaylaştırıcı bir adım olacaktır.

İhsanoğlu, IRCICA'daki görevinin yanında akademik yaşamını da devam ettirerek 1984 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'nde göreve başlar. 28 Şubat post-modern darbesinin ardından İhsanoğlu'nun muhafazakâr kimliği, üniversitede sorun olarak algılanacaktır. Kemal Gürüz'ün YÖK Başkanı, Kemal Alemdaroğlu'nun Üniversite Rektörü, Nur Serter'in de Rektör Yardımcısı olduğu bir dönemde İhsanoğlu'nun kurucusu ve başında olduğu Bilim Tarihi Enstitüsü YÖK'ün 11 Mayıs 1999 tarihinde aldığı bir kararla kapatılır. İhsanoğlu'nun bu dönemde uğradığı mağduriyet, İslami bir teşkilatın alt birimi olan IRCICA'nın başkanlığını yürütmesinden de kaynaklanmaktadır. Çünkü Türkiye'de 28 Şubat darbesini destekleyen medya daha önceden

IRCICA ve faaliyetlerini şu tip söylemlerle kolayca sorunsallaştırabiliyordu: "Merkezin [IRCICA] bir de yayın organı var. Adı 'Newsletter,' gerçi yasalarımız her türlü yayının, nerede basıldığının belirtilmesini zorunlu kılmış ama başlığının yanında 'Allahü Ekber' klişesi bulunan 'Newsletter,' bu zorunluluğa uyup uymamakta serbest davranıyor."⁵

Ekmeleddin İhsanoğlu'nun hayatının dönüm noktalarından en önemlisi, kuşkusuz ki 2004 yılında İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreteri seçilmesidir.⁶ Türkiye hükümetinden ve özellikle Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'den aldığı destekle aday gösterilen İhsanoğlu –Malezya ve Bangladeş'in adaylarının 12'şer oy aldığı seçimde aldığı 32 oyla genel sekreter seçildi. İhsanoğlu'nun bu göreve seçilmesi Türkiye'nin seçim sürecindeki özel çabasının bir sonucuydu. Bu bağlamda İhsanoğlu'nun seçilmesi Türkiye'nin bölgedeki liderliğinin teyidi olarak da görüldü.⁷ İhsanoğlu, göreve gelmesinin hemen ardından teşkilatın uluslararası alanda daha aktif olması ve kurumsallaşması için adım atacağına yönelik bir beklenti oluşturdu. Ayrıca, örgütte geniş bir reforma gidilmesi yönünde yoğun bir söylem inşa etti.⁸

İhsanoğlu 2004 yılından başlayarak 2013 yılına kadar süren görevi boyunca, asıl sınavını üç alanda verdi. Bunlar dinler ve medeniyetler arası diyalog, İsrail-Filistin sorunu ve Arap Baharı sürecidir. Görev süresinde özellikle Arap Baharı sürecinde ve bölgede yaşanan çatışmalarda inisiyatif almaması Türkiye başta olmak üzere bazı ülkeler arasında İhsanoğlu'na dönük eleştirileri de gün yüzüne çıkaracaktır.

İİT'deki görevi 2013 yılında sona eren İhsanoğlu, 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri için 16 Haziran'da CHP ve MHP tarafından "çatı aday" olarak ilan edildi.

5. "Bal Tutan Parmağını Yalar", *Milliyet*, 27 Kasım 1985.

6. İİT'nin tarihi, amaçları ve geçirdiği dönüşümler için bkz., Muhiittin Ataman ve Ayşe Nur Gökşen, "Sembolizm ve Aktivizm Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı", *SETA Analiz*, no. 76 (Ocak 2014).

7. "Türk devleti'ne kabul", *Hürriyet*, 17 Haziran 2004.

8. "İKO'ye sandığı soktuk", *Hürriyet*, 19 Haziran 2004.

4. Taha Akyol, "İhsanoğlu...", *Hürriyet*, 17 Haziran 2014.

EKMELEDDİN İHSANOĞLU'NUN SİYASAL FONKSİYONU

Muhafazakâr bir iktidara karşı muhafazakâr bir “çatı adayı” olarak düşünülen Ekmeleddin İhsanoğlu, siyasetin ve siyasal aktörlüğün ikincil plana indirgenmesi neticesinde aday gösterilmiştir. Dolayısıyla İhsanoğlu'nun Türkiye siyasetindeki anlamını, Tayyip Erdoğan'ın ve AK Parti'nin üretmiş olduğu siyasetin içinden bakarak açıklamak gerekmektedir. Bu anlamda İhsanoğlu'nun aday olarak gösterilmesini mümkün kılan üç önemli faktöre temas edilmeden İhsanoğlu'nun Türkiye siyasetindeki karşılığı tam olarak anlaşılmaz.

Bunlardan ilki, bizatihi İhsanoğlu'nun muhalefet tarafından aday gösterilmesinin temel motivasyonu, doğrudan Erdoğan karşıtlığı ve Erdoğan'ı engelleme üzerine üretilen bir siyasal mühendislik projesinin ürünü olmasıdır. Burada amaçlanan, muhalefetin uzun süredir sorunsallaştırmaya çalıştığı Erdoğan'ın siyasetteki üslubuna karşı; siyaseten “yumuşak üslup”, “elit”, “muhafazakâr” “dindar” ve “batılı” bir profil üzerinden promosyonu yapılan İhsanoğlu etrafında Erdoğan karşıtlarını birleştirmektir. Bu bağlamda, adaylığının açıklanmasından itibaren Erdoğan'ın temsil ettiği siyasal duruşu sürekli sorunsallaştıran bir temsil kendisini konumlandırmaktadır. İhsanoğlu için, Erdoğan'a ilişkin olarak söylenen, “uzlaşmaz”, “kutuplaştıran”, “sert”, “otoriter” tanımlamaları merkeze konularak tam bu söylemlerin karşısında bir kimlik tanımlaması yapılmaktadır. Bu kimliğin merkezine, herkesle diyalogu olan, “ciddi ve sorumlu bir devlet adamı” söylemi yerleştirilerek; bu siyasal kimlik inşası üzerinden Erdoğan karşıtı düşünceye sahip toplumsal kesimler, onun arkasında konsolide edilmeye çalışılmaktadır.

İkinci olarak, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun aday gösterilmesi, AK Parti'nin Türkiye siyasetini dönüştürme ve normalleştirmede kat ettiği yolla

ve “yeni Türkiye” söylemi ile doğrudan ilgilidir. Çünkü “dindar”, “muhafazakâr”, El-Ezher Üniversitesi'nden yolu geçmiş, bir Arap ülkesinde yetişmiş ve eğitim almış bir kimliğin CHP tarafından cumhurbaşkanı adayı olarak açıklanması bizzat büyük bir değişimin sonucudur. Ayrıca, Türkiye'de Arapça eğitimi başta olmak üzere, İslami ilimleri öğrenmede karşılaşılabilecek zorluklardan ve erken Cumhuriyet döneminin uygulamalarından dolayı Mısır'a hicret etmek zorunda kalan, Cumhuriyetin “makbul vatandaş” olarak görmediği bir aileden gelmesi de bu minvalde göz önünde bulundurulması gereken önemli bir husustur. Çünkü İhsanoğlu'nun adaylığını bu anlamda Cumhuriyet'in kurucu zihniyeti ile bir hesaplaşma üzerinden okumak pekâlâ mümkündür. Ancak burada siyaseten muhafazakâr oylar hedeflenerek “yeni Türkiye”nin seçmen profiline ve tercihinin uygun olabilecek aday belirlenirken, siyaset karşıtlığı üzerinden, devletçi ve dengeci bir cumhurbaşkanlığı söyleminin dolaşıma sokulması kendi içerisinde ayrıca çelişkili bir durumdur. Çünkü siyaset üstü kavramının Türkiye siyasetinde karşılık geldiği yer, daha çok resmi ideolojinin devleti merkeze koyan sorunlu bakış açısıdır.

İhsanoğlu'nun cumhurbaşkanlığına aday gösterilmesi, AK Parti'nin Türkiye siyasetini dönüştürme ve normalleştirmede kat ettiği yolla ve “yeni Türkiye” söylemi ile doğrudan ilgilidir.

Üçüncü olarak, Ekmeleddin İhsanoğlu bizzat Erdoğan ve AK Parti döneminin bir aktörüdür. Çünkü İslam İşbirliği Teşkilatı'na aday gösterilmesi ve seçtirilmesi Türkiye hükümetinin yoğun diplomatik çabalarının neticesindedir. Ayrıca bazı devletlerin İhsanoğlu'nun görev süresinin uzatılmasına karşı olmasına rağmen, hü-

kümet bizzat arkasında durarak ikinci döneme devam etmesini de sağlamıştır.

TÜRKİYE SİYASETİNDEKİ ANLAMI

Ekmeleddin İhsanoğlu'nun cumhurbaşkanı adayı gösterilmesi, tek bir faktöre dayanmasa da, genel olarak bu adaylık, onun İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreterliği kariyeri ile de ilgilidir. Bu anlamda, İhsanoğlu cumhurbaşkanlığı seçimlerine siyasi bir lider olarak değil, daha çok kariyer sahibi bir yönetici olarak girdiği için onun siyasal fonksiyonunun ne olabileceğinin çerçevesini ortaya koymak zordur. Dolayısıyla da İhsanoğlu'nun siyasal fonksiyonun temel parametrelerini ortaya çıkarmak için İİT Genel Sekreterliği yapmış olduğu döneme odaklanmak gerekmektedir. Çünkü cumhurbaşkanlığı seçim çalışmalarını sürdürürken, İİT'ye seçilme sürecinden itibaren, kurumda yaptığı faaliyetleri ve izlediği siyaseti çokça öne çıkarmıştır. Hatta nasıl bir cumhurbaşkanı profili çizeceğine yönelik sorulara sık sık İİT'de gerçekleştirdiği "reform" ve "başarı" hikâyesi üzerinden cevap vermektedir. Dolayısıyla İhsanoğlu'nun "söylem" ve "eylem" arasındaki muğlaklaşan "yöneticilik" kariyeri ancak İİT'deki Genel Sekreterlik dönemine odaklanarak anlaşılabilir. Bu bağlamda, bu başlık altında ilk olarak, İhsanoğlu'nun İİT'ye seçilme sürecine değinilecek, ardından İİT genel sekreterliği döneminde İslam dünyasını temelden etkileyen önemli gelişmelere nasıl tepki verdiği üzerinde durulacaktır. Ardından, hem uluslara-

rası hem de Türkiye siyasetindeki karşılığının ne olduğu sorgulanacaktır.

İslam İşbirliği Teşkilatı Dönemi

Ekmeleddin İhsanoğlu'nun İİT Genel Sekreteri olarak seçilmesi AK Parti'nin iktidara gelmesinin ardından uygulamaya çalıştığı aktif dış politika hedefinin bir sonucudur. AK Parti'nin dış politika ilkelerinden biri, düzen kurucu bir aktör olma hedefi bağlamında, Türkiye'nin uluslararası örgütlerde aktif bir rol üstlenmesini sağlamaktır. Bu hedefin temelinde, bölgesel ve uluslararası düzenin kurulmasında ve şekillenmesinde, Türkiye'nin öncü bir rol oynayarak, sorunların çözümüne doğrudan müdahil olabilmesi yer almaktaydı. Bu bağlamda, bölgesel ve küresel düzlemde etkin olan uluslararası örgütlerde aktif rol oynayarak ve bizzatı geliştirmelerin içinde yer alarak yeni bir diplomatik üslup ve yapıcı bir misyon geliştirmeyi hedeflemişti. Uluslararası örgütlerde etkin olma hedefi doğrudan bu örgütlerin karar alma mekanizmalarında görev ve inisiyatif almayı içermektedir. Dolayısıyla, AK Parti'nin vizyonunu paylaşan ve bu vizyonu uluslararası örgütlerde hayata geçirebilecek Türkiyeli aktörlerin uluslararası örgütlerin karar alma mekanizmalarında bulunması büyük bir önem taşımaktaydı.⁹

Bu bağlamda, dört kıtada elli yedi ülkenin üye olduğu ve Birleşmiş Milletler'den (BM) sonra en büyük uluslararası örgüt olan İslam Konferansı Teşkilatı'nda Türkiyeli bir aktörün genel sekreter seçilmesi, teşkilatın daha aktif olması açısından hayati görülmektedir. Türkiye kuruluşundan beri İİT'ye üyedir. Ancak, örgüt İslam dünyasının dünyada kapladığı alana ve potansiyeline rağmen, siyasi gücünü kullanmaktan uzak bir profil çizdiği için sık sık hem Türkiye hem de diğer bazı İslam ülkeleri tarafından eleştiriye uğramaktaydı.

AK Parti iktidara gelmesiyle birlikte Ortadoğu ve İslam dünyasına yönelik yeni bir ilişki

İhsanoğlu'nun "söylem" ve "eylem" arasındaki muğlaklaşan "yöneticilik" kariyeri ancak İİT'deki Genel Sekreterlik dönemine odaklanarak anlaşılabilir.

9. Bkz. Murat Yeşiltaş ve Ali Balcı "Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası Sözlüğü: Kavramsal Bir Harita", *Bilgi*, c. 13, No. 2 (Kış 2011), s. 9-34.

biçimi ve açılım süreci başlattı. Bu açılımlardan biri de İİT ile ilişkilerde yaşandı. Bu ilişki biçimi örgütün değişim ve reform ihtiyacını vurgulayarak yeni bir dönemi inşa etmeyi hedeflemekteydi. İİT'nin 14 Mayıs 2004 tarihinde yapılan 31. Dışişleri Bakanları Konferansı toplantısında Dışişleri Bakanı Abdullah Gül bu düşüncüyü en üst düzeyde ifade ederek süreci başlattı. Gül, İhsanoğlu'nun adaylığını "bizim adayımız seçilirse örgütün yeniden yapılandırılmasını başarabiliriz"¹⁰ sözleriyle destekledi.

Türkiye'nin aday olan Ekmeleddin İhsanoğlu'nun 2004'te gizli oy sistemiyle İslam İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreteri seçilmesi, İhsanoğlu'nun kendi çabasından daha çok Türkiye'nin onu aday göstermesi ve seçilmesine yönelik yoğun çabasının ürünüdür. İhsanoğlu'nun aday gösterilmesinde ilk etken, onun Mısır'da doğup büyüdüğü için Arapça bilgisinin yanında, bölgenin kültürel ve siyasal kodlarını bilmesiyle ilgilidir. Bir diğer etken, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın bir alt birimi olan IRCICA'da 25 yıla yakın İhsanoğlu'nun görev yapmasıdır. Çünkü uzun süredir teşkilat bünyesinde görev yapması, teşkilatın temel sorunları ve bu sorunlara karşı geliştirilecek çözüm önerilerinin de farkında olduğu anlamına gelmekteydi. Dolayısıyla, İhsanoğlu'nun cumhurbaşkanlığı adaylık propaganda sürecinde birçok kez dile getirmiş olduğu "kendi çabaları neticesinde etkin bir seçim kampanyası" ile seçildiği söylemini, burada açıkladığı şekliyle yeniden düşünmek gerekmektedir.

İhsanoğlu'nun teknik olarak seçilmesi şu şekilde gerçekleşmişti. 14-16 Haziran 2004 tarihinde İstanbul'da düzenlenen İslam Ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı'nda mevcut sekreter Faslı Abdulvahed Belkeziz'in görev süresinin dolması sebebiyle yeni İslam Konferansı Örgütü Genel Sekreteri bu toplantıda seçilecekti. Genel Sekreterlik için Malezya, Bangladeş ve Türkiye adayları yarışacaktı. O tarihe kadar, Teşkilat Ge-

nel Sekreteri konsensüs yoluyla seçilmesine rağmen Türkiye bu toplantıda yeni bir öneri sundu. Bu öneriye göre, üç genel sekreter adayı genel kurulda onar dakika konuşarak, genel sekreter oldukları takdirde neler yapacaklarına ilişkin üyeleri bilgilendireceklerdi. Öneride, konuşmaların ardından oylamaya geçilmesi ve oylamada fazla oy alan adayın lehine diğer iki adayın çekilmesi yer alıyordu.¹¹ Türkiye'nin önerisi kabul edilerek yeni genel sekreterin bu yöntemle seçilmesine karar verildi. Türkiye bu adımla örgütte demokratik reform hareketini başlatmış oluyordu. Sonuçta da İhsanoğlu, otuz iki oy alarak on ikişer oy alan Malezya ve Bangladeş adaylarını geride bıraktı ve İslam Konferansı Teşkilatı'nın dokuzuncu Genel Sekreteri seçildi.

Beklentiyi Karşılamayan Reform Söylemi

Göreve başlama sürecinde İhsanoğlu'nun, teşkilatın daha aktif bir hale gelebilmesi için güçlü bir reforma ihtiyaç duyulduğunu dile getirmesi AK Parti hükümetinin tezlerine paralel bir söylemdi. İhsanoğlu bu dönemdeki konuşmalarında, İİT'nin gelecek vizyonu ile ilgili olarak Türkiye'nin tezlerinin çerçevesini çizecektir. İhsanoğlu'na göre, yeni dünya düzenini belirleyen globalleşme içinde, ülkeler artan şekilde uluslararası teşkilatlar tarafından temsil edilecektir. İslam Konferansı Örgütü, "dünyadaki yeni şartlara uyarak yeni bir dinamizm kazanır, yeni kavramlar ve ilkeler benimser ve üye ülkelerin devam eden desteğinden yararlanırsa; İslam ülkelerini temsil eden uluslararası kuruluş olarak önümüzdeki dönemde daha aktif roller üstlenebilecektir." Bu bağlamda, İhsanoğlu, kendi misyonunu da "dünya siyaseti, ekonomisi ve kültürel ilişkileri içinde İslam ülkelerinin sesinin daha çok duyulmasına katkıda bulunabilmek" şeklinde belirleyecekti.¹²

11. "İKÖ'nün yeni Genel Sekreteri İhsanoğlu", *ntvmsnbc*, 15 Haziran 2004.

12. "Ekmeleddin İhsanoğlu: İKÖ yeni dünya düzeninde belirleyici olacak", *Zaman*, 15 Haziran 2004.

10. "Türkiye İKÖ için aday gösterecek", *ntvmsnbc*, 10 Ocak, 2004

İhsanoğlu'na göre reform; mevcut yapıları değiştirmeye kalkışmadan önce problemlerin içeriden, temelden ve kapsamlı bir değerlendirilmesiyle başlamalıydı. İslam ortak eyleminin ne olduğunun yeniden tanımlanması gerekiyordu. Bu da, İslam Konferansı Teşkilatı'nın Şartı'nın yeniden yazılmasını gerektiriyordu.¹³ İhsanoğlu, 2005 yılında Yemen'in başkenti Sana'da gerçekleştirilen zirvede, organizasyonun yapısında köklü bir değişiklik yapılacağını ilan ettiğinde vaat ettiği değişiklikler daha çok "bürokratik" ve "sembolik"ti.¹⁴ İİT'nin çalışma sisteminde ve insan kaynaklarında değişiklik yapılarak performansın ve verimin maksimum düzeye ulaştırılacağı bir yapı kurulacaktı. Bunun yanı sıra örgüte daha kapsayıcı bir isim bulunacak ve örgüt daha aktif hale getirilecekti. Ayrıca, İslamofobi ile mücadelede başta olmak üzere, birçok alanda BM ve AĞİT gibi örgütlerle işbirliği yapılacaktı.

Aralık 2005'te Mekke'de düzenlenen zirvede açıklanan "21. Yüzyılda İslam Dünyasının Karşılaştığı Problemlere Yönelik On Yıllık Eylem Programı"nda da dikkat çeken en önemli konular, örgütün adının ve kuruluş ilkelerinin yer aldığı Şart'ın değiştirilmesi, genel sekreterin yetkilerinin artırılması ve ona yeterli esneklik ve kaynak sağlanmasına yönelik hususlardı.¹⁵ İhsanoğlu, göreve gelmesinin hemen ardından reformun derhal yapılmasına yönelik yoğun bir söylem inşa etse de, teşkilatta planlanan değişikliklerin ilk sonuçları 2008 yılında Senegal'in başkenti Dakar'da gerçekleştirilen zirvede hayata geçirilebilecekti. Örgütün şartının yeniden düzenlendiği bu ilk reform paketinde yer alan somut çıktı ise, yeni şartın, demokrasi, küresel barış, adalet vurgusu ve insan haklarına verilen önem gibi daha genel konularda BM Şartı'na benzer bir biçimde

düzenlenmiş olmasıydı.¹⁶ Reforma yönelik ikinci bir düzenleme dalgası 2011 yılında örgütün isminin İslam Konferansı Örgütü'nden İslam İşbirliği Teşkilatı'na dönüştürülmesiyle gerçekleştirilecektir. İhsanoğlu bu değişim dalgasının promosyonunu İslam dünyasındaki demokrasi, insan hakları, çok partili hayat, kadının statüsü ve çevre problemi gibi konular üzerinden yapacaktır. Ancak, bu konularda teşkilat ciddi ilerleme veya somut çıktılar sağlayamayacaktır.

İhsanoğlu'nun İİT'ye seçilmesi Türkiye'nin bölge ve İslam ülkeleri arasında geliştirmeye çalıştığı aktivizm siyasetinin bir bileşeni olarak tasarlansa da, İhsanoğlu teşkilatın küresel siyasette bir aktör olma şansını, bürokratik mekanizmalarla uğraşmaya tercih etmiştir. Akil adamlar heyetinin oluşturularak çeşitli sorunların çözümüne yönelik projelerin yapılmasının hedeflenmesi anlamlı bir girişim olarak başlatılmış, ancak söz konusu yapı sadece tartışma düzeyinde kalmış, büyük çaplı bir atılım gerçekleştirilememiştir. İhsanoğlu, görev süresi boyunca daha çok İİT'nin genel sekreterin yetkilerini artırma konusundaki çalışmalara benzer, kurumun bürokratik yapısını dönüştürmeye yönelik çabalara yoğunlaşmıştır.¹⁷ Ancak bu alana harcanan enerji, kurumun ideolojik yönünün değişmesine ve bölge siyasetini harekete geçirecek bir boyuta ulaşamamıştır.¹⁸ Yapılan düzenlenmelerin bürokratik düzeyde kalması geçici bir rahatlamanın dışında, İİT'de kalıcı bir örgütsel dönüşümü mümkün kılmamıştır.

Yaklaşık on yıl süren genel sekreterlik görevi boyunca reformist bir ajanda ile görev yapacağını söyleyen İhsanoğlu, örgütün yapısında gerçekleştirdiği bürokratik değişiklikleri uygulama aşamasında yetersiz kalmıştır. Bu yetersizliğin ortaya çıkmasında özellikle görev süresinin ikinci

13. Ekmeleddin İhsanoğlu, *Yeni Yüzyılda İslam Dünyası: İslam İşbirliği Teşkilatı 1969-2009*, (Timaş Yayınları, İstanbul: 2013), s. 80.

14. Bkz., Muhittin Ataman ve Ayşe Nur Gökşen, *Semboлизм ve Aktivizm Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı*.

15. Ekmeleddin İhsanoğlu, *Yeni Yüzyılda İslam Dünyası*, s. 304-320.

16. Turan Kayaoğlu, "A Right Agenda for the Muslim World? The Organization of Islamic Cooperation's Evolving Human Rights Frameworks", *Brookings Doha Center*, (January 2013), s. 5.

17. Bkz., Muhittin Ataman ve Ayşe Nur Gökşen, *Semboлизм ve Aktivizm Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı*.

18. Mehmet Özkan, "İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) Sorular ve sorunlar", *IGMG Perspektif*, (Kasım 2007).

yarısında bölgede yaşanan gelişmelerin etkili olduğunun da altı çizilmesi gerekir. Bu bağlamda, İhsanoğlu, genel sekreterlik döneminde, İslamofobi ile mücadele, dinler arası diyalog, medeniyetler ittifakına destek olmak gibi hususlarda başarılı bir süreç yönetirken, bölgenin kendi iç problemlerine yönelik inisiyatif almada oldukça düşük düzeyli bir tutum sergilemiştir. Dolayısıyla, birçok sıcak konuda teşkilat üzerinden gerekli mekanizmaları zamanında harekete geçirmede için eleştirilecektir. Filistin meselesi konusunda arabuluculuk faaliyetleriyle sonuç almaya çalışsa da, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın etki alanının sınırlı olması sebebiyle önemli adımlar atamayacaktır.

İhsanoğlu, en zor sınavını Arap Baharı sürecinde vermiştir. Özellikle Arap Baharı sürecinde örgütün pasifliği ve İhsanoğlu'nun inisiyatif almaktan çekinmesi, İİT'nin, süreci Batılı aktörlerin de gerisinde takip etmesi sonucunu doğuracaktır. Mısır darbesine karşı bir duruş sergileyememesi ve eski düzenle arasına bir mesafe koyamaması eleştiri oklarının tümünden kendi üzerine yoğunlaşmasına sebep olacaktır.

Dinlerarası Diyalog ve İslamofobi ile Mücadele Söylemi

İhsanoğlu'nun genel sekreterliği döneminde teşkilatın daha aktif görev aldığı ve kısmen başarılı olduğu alanların başında İslamofobi ile mücadele gelmektedir. İhsanoğlu'nun, 11 Eylül saldırılarının ardından İslamofobinin etki alanını arttırdığı bir dönemde İKÖ'nün başına geçmesi, örgütün bu alanda söylem üretmesini zorunlu kılıyordu. Bu dönemde Türkiye ve İspanya'nın çabaları ile oluşturulan Medeniyetler İttifakı projesi İhsanoğlu'na alan açacaktır. Bu anlamda, “medeniyetler çatışması” tezini ters çevirip “medeniyetler ittifakı”na katkıda bulunacak¹⁹ projelere ve etkinliklere destek verdi. İspanya ile Türkiye'nin eş başkanlığını yaptığı Medeniyetler İttifakı oluşumunu “büyük bir proje” olarak nitelendiren

19. Bkz., Ekmeleddin İhsanoğlu, *Yeni Yüzyılda İslam Dünyası*.

İhsanoğlu, bu tarz girişimlerin sorunların çözümünde önemli bir rol alacağına dair inancını her platformda dile getirecektir.²⁰

İhsanoğlu, Medeniyetler İttifakı projesi kapsamında Örgüt'ün diğer uluslararası örgütlerle ortak çalışma yapmasını sağlamaya dönük adımlar da attı. Bu amaçla Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve AGİT başta olmak üzere pek çok örgütle işbirliği yapma girişimlerinde bulundu. Yalnızca İslamofobi kapsamında değil, İslam'ın farklı mezhepleri arasındaki sosyal ve siyasi meselelerde ve çatışmalarda çözüm için örgütün aktif olması gerektiğini savundu. Örneğin, Irak'ta mezhep çatışması yoğun bir biçimde yaşanmaya devam ederken, 2006 yılında Mekke'de Sünni ve Şii ulemayı bir araya getirdi. Toplantıdan sonra İhsanoğlu'nun okuduğu 8 maddelik Mekke Belgesi bütün Müslümanları birleşmeye; bağımsızlık, birlik ve Irak'ın toprak bütünlüğü için birlikte hareket etmeye çağırdı.²¹

İhsanoğlu teşkilatın küresel siyasette bir aktör olma şansını, bürokratik mekanizmalarla uğraşmaya tercih etmiştir.

11 Eylül saldırıları, Madrid ve Londra bombalamaları ve Hollandalı film yapımcısı Theo Van Gogh'un öldürülmesi gibi olaylar Batıda İslamofobinin giderek artmasına sebep olduğu için İhsanoğlu, İslam İşbirliği Teşkilatı'ndaki görevi boyunca katıldığı toplantılarda İslamofobi konusuna özel bir önem atfetti. Bu amaçla gittiği her platformda İslamiyet ve Hıristiyanlık arasında tarihsel bir uzlaşya varılması gerektiği çağrısı yaparak, sorunun, karşılıklı tolerans ve anlayışla

20. “İhsanoğlu: Medeniyetler İttifakındaki Hedefimiz Dünya Barışını Sağlamak”, *Haberler.com*, 22 Nisan 2008.

21. “Mekke'den ortak çağrı: Irak'ta akan kanı durdurun”, *Zaman*, 22 Ekim 2006.

giderilebileceğini vurguladı.²² Genel sekreter olarak konuyla ilgili yaşanan krizlerde birinci elden açıklamalar yaparak, Norveç ve Danimarka'da yayınlanan Hz. Muhammed'e hakaret içeren karikatürleri savunanları sert bir dille kınadı.²³ Batı'da Müslümanlara yönelik nefret söylemin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceğinin, zira aşılması gereken kırmızı çizginin aşılacak üzere olduğunun birçok kez altını çizdi.²⁴

İhsanoğlu, başta ABD olmak üzere Batı'nın Filistin konusundaki tutumunun bilgi eksikliğinden kaynaklandığını düşünmektedir .

İsrail-Filistin Meselesi

İhsanoğlu, cumhurbaşkanlığı adaylığının açıklanmasının ardından bir televizyon programında Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik politikasını değerlendirirken şu saptamada bulundu: "İsrail'in realitesini tanıyan ilk devletlerden biri Türkiye'dir. Arap ülkelerinden de İsrail'i tanıyan çok devlet var.... O bakımdan Türkiye'nin İsrail'le olan münasebetleri hem Arap dünyasının hep İslam dünyasının hem de Türkiye'nin menfaatinde. Türkiye taraf tutmaması lazım. Arabuluculuk yapan bir konumda olmalı." Uzun süre İİT'nin genel sekreterliğini yapmış bir aktörün böyle bir değerlendirme yapması çeşitli açılardan eleştiriye tabi tutuldu. Eleştirinin merkezinde İİT'nin kuruluş amacının doğrudan Filistin meselesine dayanmasıydı. Çünkü 1969'da Mescid-i Aksa'nın kundaklanması

üzerine kurulan teşkilat, merkezini "Kudüs kurulana kadar Cidde" olarak belirlemişti. Teşkilatın Şartı'na göre "yabancı işgali altındaki Filistin topraklarında self determinasyon ilkeleri gereğince merkezi Kudüs olan bağımsız Filistin'in kurulmasına yardım etmek" temel amaç olarak belirlenmişti.²⁵ İhsanoğlu ise, Filistin konusunda yapılan eleştirilere sözlerinin çarpıtıldığını söyleyerek karışıklık verdi. Genel sekreterliği döneminde Filistin'in uluslararası tanınma ve Birleşmiş Milletler'e üyeliği hakkının desteklenmesine yönelik çabaları koordine ettiğini ve kendisine Filistin tarafından Kudüs Yıldızı Nişanı verildiğini de birçok kez tekrarlayarak kendini savundu.

Ekmeleddin İhsanoğlu göreve geldiği andan itibaren Filistin konusundaki tutumu teşkilatın mevcut politikasını sürdürme şeklindedir. İhsanoğlu'nun genel sekreterliğinde 2005 yılında ilan edilen "On Yıllık Eylem Planı"nda Filistin meselesinin çözülmesi için atılması gereken adımlar belirtilmişti. Bu plana göre, İsrail'in Filistin, Suriye ve Lübnan topraklarını işgali sonlandırılacak, BM ve İİT kararlarına göre kapsamlı bir çözüm planı geliştirilecek, Kudüs'teki kutsal mekanların korunmasına çalışılacak, sorunun çözümü için uluslararası işbirliğine gidilecekti.²⁶ Fakat bu adımların nasıl atılacağına dair daha ayrıntılı bir eylem planı yoktu. Dolayısıyla İİT yeni dönemde de bu konudaki tavrını söylemeden öteye taşıyamayacaktır.

İhsanoğlu, başta ABD olmak üzere Batı'nın Filistin konusundaki tutumunun bilgi eksikliğinden kaynaklandığı tezini işleyecektir. Bu anlamda, ABD'nin İsrail yanlısı politikasını eleştirirken, ABD'nin Ortadoğu politikalarını "yeterli tahliller yapmadan" veya "doğru teşhisler koymadan" uyguladığını belirtecektir.²⁷ Böyle bir politikanın sonucunu ise İslam dünyasında Amerikan aleyh-

22. Ekmeleddin İhsanoğlu, "Building Bridges: Intercultural Dialogue, Identities, and Migration", *Geneva Lecture Series*, (September 2010).

23. "İhsanoğlu: Karikatür provokasyondur", *Milliyet*, 5 Eylül 2007.

24. "No Free Speech for Anti-Jihadists", *Human Events*, 18 Mayıs 2009.

25. "OIC Charter", http://www.oic-oci.org/oicv2/page/?p_id=53&p_ref=27&lan=en

26. "Ten-Year Programme of Action", OIC, http://www.oic-oci.org/english/conf/is/ex-3/TYOAP_Makkah_2005.pdf

27. Sami Kohen, "İKÖ'nün bakışı", *Milliyet*, 22 Nisan 2006.

tarlığının arttığını gündeme getirerek çerçevelendirecektir. Dolayısıyla İhsanoğlu'nun Filistin konusundaki söylemi, tıpkı İslamofobi söyleminde olduğu gibi karşılıklı anlama üzerine odaklanmaktadır. Nasıl İslamofobinin azalması için hem Müslümanların hem de Hıristiyanların adım atması gerektiğine inanıyorsa; Filistin meselesinin çözümünde de her iki tarafın, yani hem İsrail hem de Filistin devletinin özveride bulunması gerektiğine inanmaktadır. Ortadoğu'da turmanan gerilimin azalması için her şeyden önce İsrail'in uluslararası hukuka ve BM Güvenlik Konseyi kararlarına saygılı davranması gerektiğini belirtirken; Filistinli direnişçilerin de barışın sağlanması ve sivil insanların tehlikeye maruz kalmaması için kendilerini kontrol etmeleri gerektiğini vurgulayacaktır.²⁸ Filistin sorununun temelinde İsrail'in tüm uluslararası belgelere aykırı olarak Filistin topraklarını işgal etmesi olduğunu dile getirirken, Hamas'a ülkesini tehlikeye atacak adımlardan kaçınması gerektiği çağrısını da yapacaktır.²⁹

İhsanoğlu, Filistin meselesine yönelik söylem düzeyinde netliğini Mavi Marmara saldırısında da ortaya koymuştur. Olayın gerçekleşmesinin ardından İslam İşbirliği Teşkilatı Yürütme Kurulu'nun toplanmasını sağlayacaktır. İhsanoğlu, Mavi Marmara saldırısını bir cinayet olarak değerlendirecek, Gazze'ye yardım götüren savunmasız gemilere uluslararası sularda yapılan İsrail saldırılarının hem hukuki boyutunun araştırılması hem de sorumluların en ağır biçimde cezalandırılması gerektiğini belirtecektir.³⁰ BM Özel Soruşturma Kurulu tarafından hazırlanan ve İsrail'in olaydan sorumlu olmadığına hükmeden raporu da eleştirerek Türkiye'nin atacağı adımların arkasında bulunduğunu dile getirecektir.³¹

İhsanoğlu, genel sekreterliği döneminde Türkiye'nin gerek Filistin meselesinde, gerekse Ortadoğu'nun genelinde takındığı tavrı bölgenin geleceği açısından olumlu bulacaktı. Bu anlamda, hükümetin çok yönlü politikasını, İslam dünyasının meseleleriyle yakından ilgilenmesini, Suriye ile İsrail arasındaki arabuluculuk çabalarını, Başbakan'ın Davos'taki İsrail'e karşı tepkisini öven açıklamalar yapmıştır.³²

Arap Baharı Süreci

Arap Baharı'nın başlangıç sürecinde Ortadoğu'da meydana gelen hareketlenmeleri önemseyen, demokrasi açısından olumlu gelişmeler olarak değerlendiren İhsanoğlu, sürecin ilerleyen aşamalarında Suriye'de yaşanan halk ayaklanmasına ve özellikle Mısır Darbesi esnasında takındığı tavırla ilgili çok büyük eleştiriler aldı.³³ İhsanoğlu'nun olumlu gelişmeler olarak gördüğü ilk hareketlenmeler, zamanla kendisi açısından başarısız girişimlere dönüştü. Çünkü İhsanoğlu için demokrasiye geçiş bir "kültür ve olgunluk" meselesiydi ve halklar buna hazır değildi. Ortadoğu'da halkları bu seviyeye getirecek kurumlar, değerler ve gelenek oluşmamıştı.³⁴ Ancak, Arap toplumunda halk ayaklanmalarının başladığı ilk günlerde kendisinin doğduğu ülke olan Mısır'a sızması sebebiyle yaptığı açıklamada, Ortadoğu'da değişim zamanının geldiğini vurguluyordu. "Yaşanan gelişmeler artık Ortadoğu'da köklü bir değişim zamanı geldiğinin altını çiziyor. Artık hiçbir Ortadoğu ülkesi bir önceki durumu devam ettirme lüksüne sahip değil" cümleleriyle değişimin kaçınılmaz olduğuna işaret ediyordu.³⁵ Dolayısıyla İhsanoğlu'nun Arap toplumundaki halk ayaklanmalarına karşı, tavrı konjonktürel olarak değişecek ve tutarlı bir

28. "İhsanoğlu: Filistinliler kontrollü hareket etsin", *Milliyet*, 15 Temmuz 2006.

29. Semih İdiz, "Sorunun Temelinde Filistin Meselesi Var", *Milliyet*, 17 Temmuz 2006.

30. "İKT Yürütme Kurulu İsrail Saldırısı Gündemi ile Toplanıyor", *Zaman*, 1 Haziran 2010.

31. "Mavi Marmara raporu yeterli bulunmadı", *Milliyet*, 4 Eylül 2011.

32. İpek Cem'in Ekmeleddin İhsanoğlu Röportajı, *Global Leaders*, 19 Haziran 2009.

33. Muhittin Ataman ve Ayşe Nur Gökşen, *Sembolizm ve Aktivizm Arasında İslam İşbirliği Teşkilatı*.

34. "İhsanoğlu: Bizim her şeyi yapma imkânımız yok", *Yeni Akit*, 4 Kasım 2013.

35. "İKÖ Genel Sekreteri İhsanoğlu: Ortadoğu'da değişim zamanı", *T24*, 1 Şubat 2011.

çizgi izlemeyecektir. Zamanla gelişmelere karşı verdiği tepkiler daha çok diğer bölge dışı uluslararası örgütlerin politikalarına paralel, hatta zaman zaman gerisinde kalacak ve “Batılı ülkelerin insanlık vicdanı adına söylediklerini İİT söyleyemiyor” eleştirilerine muhatap olacaktır.

İhsanoğlu'nun genel sekreterliği ile ilgili en önemli eleştiri, İİT'nin başarı sayılabilecek politikalarını çoğu kez kendi inisiyatifi ve pozisyonu üzerinden değerlendirerek kendi başarısı olarak gösterirken; özellikle sorunlu olan politikalara ve pasif kaldığına dönük suçlamalara ise, kendi yetkilerinin sınırlarını gündeme getirerek cevap vermesidir. “Bu pozisyonda bulunan biri olarak müşterek bir karar olmadığı sürece açıklama yapmak için devletlerin konsensüsünü ve mekanizmaların harekete geçirilmesini beklemem lazımdır”³⁶ açıklamasıyla kendisinin sadece bir bürokrat olduğunu ileri sürerek sorumluluktan kaçınacaktır. Diğer önemli bir eleştiri, güç dengelerine göre pozisyon aldığına yöneliktir. Bu eleştirilerin en somut olarak görülebileceği alan, Mısır'da askeri cuntanın Muhammed Mursi yönetimine darbe yapmasından sonra, İhsanoğlu'nun gelişmeler karşısındaki aldığı tavidir.

Mübarek rejiminin yıkılmasının ardından İhsanoğlu, Mısır'da demokratik seçimlerin yapılmasını ve Mursi'nin başa geçmesini olumlu bir gelişme olarak gördü. Mursi'yi tebrik ederken, seçimlerin sorunsuz geçmesini Mısır'da demokrasinin gelişmesi açısından olumlu bir hareket olarak yorumladı. Bunlara dayanarak Mısır'ın geleceğinin olumlu bir tablo çizdiğini belirtti.³⁷ Askeri cuntanın darbe yapmasının ardından ise, Mursi'yi suçlayan bir dil kullanarak, onun cumhurbaşkanlığı sürecinde Mısır'da kutuplaşmanın arttığını ve uzlaşma ortamı kalmadığını belirtti.³⁸

36. 17 Ağustos 2013'te NTV'de yayın: <http://video.ntvmsnbc.com/mesru-taleplere-karsi-kursun.html>

37. “İİT: Suriye'nin üyeliği askıya alınsın”, *Zaman*, 26 Haziran 2012.

38. “İhsanoğlu Mısır'da darbeciden yana tavır koydu”, *Haber7*, 11 Temmuz 2013.

İhsanoğlu'nun Mısır darbesine karşı çekimser kalmasına, Türkiye Hükümeti büyük tepki gösterdi. Darbe karşıtı gösteriler esnasında Kahire'deki Fatih Camii'nde aralarında Türklerin de bulunduğu bir grup mahsur kalmıştı. Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu bu olay karşısında İslam İşbirliği Teşkilatı'nın harekete geçmesini talep etti.³⁹ Ancak İhsanoğlu ve teşkilat üyesi ülkelere açıkça destek gelmemesi ve Mısır'da olanlara tepki gösterilmemesi üzerine hükümet tavrını değiştirdi. Başbakan Erdoğan “İslam İşbirliği Teşkilatı'nın aynaya bakacak yüzü kalmamıştır” diyerek teşkilattan kararlı bir ses çıkmamasını en üst perdeden eleştirdi.⁴⁰ Hükümet sözcüsü Hüseyin Çelik ise, İhsanoğlu'nun seçilmesi için tüm hükümetin seferber olduğunu dile getirerek “İhsanoğlu'nun ne iş yaptığını bilen var mı? Bu zat, darbeden sonra Mursi'yi suçlamıştı... İİT böyle günlerde sesini yükseltmeyecek de ne zaman yükseltecek? Yoksa teşkilatta herkes parası kadar mı etkin? Yoksa General Sisi'ye giden paralarla İİT'nin suskunluk kaynağı aynı mı?” açıklamalarını yaptı.⁴¹ Hükümetin diğer üyeleri de İhsanoğlu'nu kurum olarak sesini yükseltme bile, en azından kişisel olarak “sembolik” dahi olsa açıklama yapmasını bekle-diler ve yaşananlar karşısında suskun kalmasını yoğun bir şekilde eleştirdiler.⁴²

“ÇATI ADAYI” OLARAK EKMELEDDİN İHSANOĞLU

Ekmeleddin İhsanoğlu'nun CHP ve MHP tarafından aday gösterilmesi, “Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olmaması” stratejisi üzerine inşa etmişti.

39. “Hükümetin İİT tepkisi sürüyor”, *Milliyet*, 20 Ağustos 2013.

40. “Ha Beşar ha Sisi birbirinden farkı yok”, *Sabah*, 18 Ağustos 2013.

41. “Ak Parti ile İhsanoğlu arasında Mısır gerginliği”, *Zaman*, 19 Ağustos 2013.

42. “Hüseyin Çelik'ten İhsanoğlu'na Mısır tepkisi”, *Bugün*, 18 Ağustos 2013.

Ancak, Erdoğan'ın niçin cumhurbaşkanı olması gerektiği sorusuna verilen tek cevap; Erdoğan üzerinde “toplumsal mutabakat”ın olmadığı söylemiydi. Bundan önceki cumhurbaşkanlığı seçimleri parlamento tarafından yapıldığı için, bu söylemin bir karşılığı olabilirdi. Ancak cumhurbaşkanının halkın oylarıyla seçilecek olması dikkate alındığında zaten bu söylem kendiliğinden boşa çıkmaktaydı. Dolayısıyla tartışma yanlış başlatılmıştı.⁴³

Tartışmanın bu şekilde başlatılmasının ilk nedeni, girdiği tüm seçimlerde başarı elde eden Erdoğan'ın 30 Mart yerel seçimlerinde muhalefet gruplarının tüm çabalarına rağmen aldığı oy oranının yüzde 45'in altına düşmemesiydi. İkincisi, seçimlerde AK Parti'nin kazandığı galibiyetin tartışılmasını başka bir alana kanalize etmekte. Çünkü seçim sonuçlarıyla birlikte, kesin olarak ortaya çıkan durum, diğer partilerin cumhurbaşkanlığına kimi aday göstereceğinden daha çok, AK Parti'nin göstereceği adayın süreci belirleyeceği gerçeğiydi. Üçüncü önemli neden, seçim sürecinde özellikle Erdoğan'a yönelik topyekûn saldırının canlı tutulma isteğiydi. Diğer bir neden ise, CHP'nin yerel seçimlerde özellikle sağ adaylar üzerinden elde ettiği kısmi başarısının cumhurbaşkanlığı seçimleri için ittifakı mümkün kılacak bir yöne evrilmesini sağlamaktı.

30 Mart yerel seçiminin hemen ardından, CHP lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun cumhurbaşkanlığı için “ortak aday” konusunda MHP ile ittifaka yeşil ışık yakması belli bir strateji üzerinden uygulamaya kondu. Bu stratejinin merkezinde, AK Parti dışındaki diğer siyasi yapıların ortak bir aday üzerinde ittifak ederek, seçimde tüm enerjinin Erdoğan'ın kaybetmesi üzerine yoğunlaştırılması bulunmaktaydı. Ancak strateji uygulanırken temel sorun, özellikle CHP ve MHP'nin ortaklaşabileceği adayın kim olacağıydı. Diğer taraftan, siyasi alanda cumhurbaşka-

nının kim olacağına dönük tartışmaların Tayyip Erdoğan ya da Abdullah Gül seçeneği arasına sıkışması muhalefetin kendi tabanından eleştirilmesini beraberinde getirdi.

Her iki liderin kendi partilerinden aday göstermek yerine çatı aday formülünde birleşmelerini, Erdoğan karşısında seçimi kaybetme endişesinin yüksek olmasıyla açıklamak mümkündür. Ancak diğer taraftan kendi partileri dışında bir adayda birleşmelerinin farklı bir siyasi gerekçesi olabilirdi. Parti içinden gösterilecek bir adayın, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Erdoğan karşısında kaybetse bile önemli oranda oy alabilme ihtimali her iki liderin siyasi geleceği açısından riskler barındırmaktaydı.⁴⁴

Bazı CHP'liler muhafazakâr kimliğiyle bilinen İhsanoğlu'nun cumhurbaşkanlığına aday gösterilmesini, CHP'nin kendi tarihini inkâr etmesi olarak değerlendirerek, Kılıçdaroğlu'nu CHP'yi muhafazakârlaştırmakla suçladılar.

Bu tartışmalar sürerken, Devlet Bahçeli meşhur üçgen metaforu üzerinden geometrik bir hesapla MHP'nin cumhurbaşkanı adayı profilini açıkladı: Milliyetçi, muhafazakâr, manevi değerleri taşıyan laik bir aday. Ayrıca bu kişi Cumhuriyet'in değerlerini içine sindirmiş, hukukun üstünlüğüne inanan bir aday olmalıydı. Bu özellikler aynı zamanda “çatı aday”da bulunması gereken vasıflardı.⁴⁵ Bahçeli'nin açıklamasından bir gün sonra 8 Mayıs'ta Kemal Kılıçdaroğlu, MHP'nin çatı aday teklifini değerlendirebileceğini açıklayarak süreci başlattı. 30 Mayıs'ta ise iki lider bir araya gelerek çatı aday konusunda

43. Nebi Miş, “Muhalefetin Cumhurbaşkanlığı Seçim Stratejisi”, *Sabah Perspektif*, 12 Nisan 2014.

44. Hatem Ete, “İhsanoğlu, Demirtaş ve Siyaset Krizi”, *Akşam*, 24 Temmuz 2014.

45. “MHP'den çatı aday”, *Hürriyet*, 7 Mayıs 2014.

mutabık kalabileceklerini belirttiler.⁴⁶ CHP'nin cumhurbaşkanı adayının özelliklerini ise Kılıçdaroğlu şu şekilde açıkladı: "Sıcak siyasetin içinde mümkün olduğunca yer almamış, siyaseten yıpranmamış, şaibesi olmayan, saygın, uluslararası itibarı yüksek, Türkiye'yi temsil kabiliyetine uygun, sakin, uzlaşmacı bir kişiliğe sahip ve herkese eşit mesafe durabilecek bir isim."⁴⁷

İhsanoğlu kendisini yeniden kimliklendirme bağlamında Anıtkabir'i, Hacı Bektaş Veli'nin türbesini ve Gezi Parkı'nı ziyaret etti.

Çatı adayının açıklanmasının ardından birçok isim gündeme gelse de, Bahçeli'nin üçgen formülünde sağ seçmen yüzdesini ifade eden yüzde 64'lük oranı dikkate alan muhafazakâr bir adayda karar kılındı ve Ekmeleddin İhsanoğlu çatı aday olarak ilan edildi. MHP seçmeni açısından, İhsanoğlu'nun adaylığı daha doğal karşılanırken, CHP'li milletvekilleri ve seçmenleri açısından durum o kadar da kolay kabullenebilir değildi. Bu bağlamda, CHP seçmenin önemli bir kısmının İhsanoğlu'na dönük tutumu, reddetme, tanımaya çalışma, benimseme ve savunma aşamalarını takip ederek oluştu. Bazı partililer muhafazakâr kimliğiyle bilinen İhsanoğlu'nun aday olarak gösterilmesini, CHP'nin kendi tarihini inkâr etmesi olarak değerlendirerek, Kılıçdaroğlu'nu partiyi muhafazakârlaştırmakla suçladılar.⁴⁸ Parti içerisindeki ulusalcı kanadın aday tercihine yönelik ciddi eleştiri ve itirazları, sadece adayın kimliğine yönelik değildi, aynı zamanda adayın

belirlenirken istişare edilmeden ve parti meclisinde konunun görüşülmeden açıklanmasına da yönelikti. Bu bağlamda, eski Genel Başkan Deniz Baykal cumhurbaşkanı adayının "kurnazlıkla belirlenmemesi"⁴⁹ gerektiğini belirterek bir grup arkadaşıyla adayın açıklandığı grup toplantısına katılmamıştı. Yine CHP'li eski 44 vekil İhsanoğlu'nun adaylıktan çekilmesi yönünde bir bildiri yayımlayarak tepkilerini dile getirmişlerdi. Halen milletvekili olan 21 kişi ise İhsanoğlu'nun adaylığı için imza atmayarak, protestolarını bu şekilde ifade etmişlerdi.⁵⁰ Her ne kadar itirazlar olsa da, Kılıçdaroğlu partiden ikinci bir aday çıkarmaya çağını net bir dille ifade etmekteydi.⁵¹

MHP seçmenine oranla, CHP tabanında İhsanoğlu'na yönelik daha yoğun bir tepkinin gelmesi neticesinde, bir yandan Kılıçdaroğlu parti tabanını ve seçmenleri ikna etmek için konuşmalar yaparken, diğer taraftan İhsanoğlu da kendisini CHP seçmenine tanıtmak ve kabullendirmek için özel çaba sarf etti. İhsanoğlu aday olduktan sonra Atatürk devrimleriyle, kazanımlarıyla ve laiklikle bir sorunu olmadığını birçok kez ifade etmek zorunda kaldı. Ayrıca, Anıtkabir ziyaretiyle ulusalcıların endişelerini gidermeye çalışırken, Alevi toplumunu ikna etmek için Hacı Bektaş Veli'nin türbesini ziyaret etti. Taksim Gezi Parkı'nı ziyareti sırasında, "devletin bekçisi" olduğunu dile getirmesi, Gezi Parkı eylemleri üzerinden siyasallaşan topluluğa mesaj verme kaygısının bir neticesiydi.⁵² Aynı şekilde, ulusalcı *Türk Solu* dergisinin kendisini kapak yaptığı sayısı poz vererek Kemalist solu ikna etmeye çalıştı.⁵³ Tüm bunlara rağmen, İhsanoğlu'nun yeterince tanınmamasını sorun eden CHP'li seçmene karşı Kı-

46. "Kılıçdaroğlu ve Bahçeli'den 'çatı aday' görüşmesi," *Anadolu Ajansı*, 30 Mayıs 2014.

47. Serpil Çevikcan, "Neden İhsanoğlu?," *Milliyet*, 17 Haziran 2014.

48. "CHP'den Ekmeleddin İhsanoğlu'na tepki," *Sabah*, 16 Haziran 2014.

49. "Cumhurbaşkanı adayını kurnazlıkla seçilmez," *Habertürk*, 26 Haziran 2014.

50. "CHP'li Güler'den çatı aday tepkisi," *Haber7.com*, 19 Haziran 2014.

51. "Kılıçdaroğlu: CHP'de İkinci Bir Aday Olmaz, İzin Vermem," *Hürriyet*, 20 Haziran 2014.

52. "Ben devletin bekçisiyim!," *Milliyet*, 7 Temmuz 2014.

53. "Ekmeleddin İhsanoğlu'na tepki," *Radikal*, 7 Temmuz 2014.

lıçdaroğlu, İhsanoğlu'nun tanındıkça daha çok seveceğini belirtmek zorunda kaldı.⁵⁴ Yine de sevmeyecekler için ise farklı bir reçete sundu: "Tıpış tıpış sandığa gideceksiniz."⁵⁵

İHSANOĞLU'NUN ADAYLIĞININ SİYASAL ANLAMI

İhsanoğlu'nun çatı adayı olarak gösterilmesinin temel motivasyonu, CHP seçmenini tedirgin etmeyen muhafazakâr oyları kendisine kanalize edebilecek bir aday olarak düşünülmesidir. Erdoğan'ın muhafazakâr siyasetinin zorladığı bir aday olarak İhsanoğlu'nun AK Parti'ye atfedilen "İslami söyleminin" daha laik, daha Atatürkçü versiyonunu üretmesi hedeflenmişti. Bu söylem aynı zamanda "daha fazla demokrasi ve Batı ile entegrasyon vurgusu" ile pekiştirilecekti.⁵⁶ Hem Erdoğan'a yönecek seçmeni ikna etmek, hem de Erdoğan karşıtlığını üzerinden siyaset dışı bir aday olarak oy alması hedeflenen İhsanoğlu'nun, kullandığı dil ve üslup yönünden de doğrudan Erdoğan üzerine oynaması hedeflenmişti. Erdoğan'ın kullandığı siyaset dili "ülkeyi germek" üzerinden sorunsallaştırılmaya devam edilecek, İhsanoğlu ise "bilge" bir profil üzerinden "ılımlı, makul ve kucaklayıcı" olarak sunulacak ve uzlaşmacı yönü farklı seçmen katmanları için kullanılacaktı.⁵⁷ En nihayetinde, İhsanoğlu için diplomat kimliği üzerinden "devlet adamlığı" ve "siyaset üstü" tanımlaması yapılarak, cumhurbaşkanlığı makamının hâlâ eski "sembolik" fonksiyonunu devam ettirme tasavvuru da dolaşımda tutulacaktı. Bu bağlamda, muhafazakârlık kriteri

üzerinden aday gösterilen İhsanoğlu, "yeni Türkiye'nin siyasal ve sosyolojik eksenini" açısından uyumlu bir adaysa da, özellikle cumhurbaşkanını halkın seçmesi düşünüldüğünde, siyasetin içinden gelmeyen bürokrasi geçmişi olan bir aday siyaseten zamanın ruhuna uygun değildi.⁵⁸

İhsanoğlu'nun "Ekmek için Ekmeleddin" sloganı üzerinden yürüttüğü seçim kampanyasının iletişim dili, daha çok Erdoğan'a atıfla oluşturulduğu için siyaseten somut bir karşılıktan daha çok soyut bir hikaye üzerine odaklanmıştı.⁵⁹ Vizyon sunumunda öne çıkan hususlar şunlardı: Kutuplaştırıcı dilden uzak, sevgi ve saygı üslubu üzerinden temellendirilen birlik ihtiyacı, icra makamlarına yol gösteren ve siyasetten uzak duran bir cumhurbaşkanlığı makamı, katılımcı demokrasinin işletildiği, hukukun egemen olduğu bir özgürlük alanı. İhsanoğlu'nun vizyon belgesinde öne çıkardığı diğer hususlar ise çevre, kamusal-kentsel alan, gençlik ve kadın gibi konulardı. Bu bağlamda daha çok belirli bir sınıfsal konum gözetilerek yazılmış vizyon belgesinde muhafazakâr seçmene yönelik bir hassasiyetin gözetilmemesi, "muhafazakâr" bir aday olarak İhsanoğlu'nun bir eksikliği olarak yorumlanmıştı.⁶⁰

İhsanoğlu'nun kampanyasını kurgulanışı da Erdoğan üzerinden planlandı. İhsanoğlu büyük kalabalıkları meydanlara toplayamayacağı endişesiyle salon toplantıları ve televizyon programlarına ağırlık verdi. İhsanoğlu, hemen her konuşmasında "kucaklayıcı ve ayrıştırmayan" bir cumhurbaşkanı olacağını altını çizmekte, Türkiye'nin sıcak sorunları üzerine somut bir yargıda bulunmaktan özellikle kaçınmakta ve "demokrasinin standardını yükseltmek" gibi genel geçer kimsenin itiraz etmeyeceği muğlak bir söylem

54. "İhsanoğlu'nu yeteri kadar tanımıyoruz," *Haber7.com*, 19 Temmuz 2014.

55. "Kılıçdaroğlu: Tıpış tıpış gideceksiniz," *Hürriyet*, 14 Temmuz 2014

56. Burhanettin Duran, "Çatı Adayın Getirdiği Fırsatlar", *Sabah*, 24 Haziran 2014.

57. Burhanettin Duran, "Çatı Adayı ve Soğuk Kutuplaşma", *Sabah*, 20 Haziran 2014.

58. Hatem Ete, "Sosyolojik Olarak Doğru, Siyaseten Yanlış", *Akşam*, 17 Haziran 2014.

59. Fahrettin Altun, "Ekmek, Beyin ve Makarna: Siyasal İletişimin Çaresizliği", *Akşam*, 13 Temmuz 2014.

60. Ali Bayramoğlu, "Anti-Erdoğan bir proje olarak İhsanoğlu", *Yeni Şafak*, 11 Temmuz 2014.

kullanarak pozisyon almaya çalışmakta.⁶¹ Böylelikle kendisini mümkün olduğunca tartışmalı konuların içine çekilmekten korumaktadır. Bu bağlamda kendisini tartışmaya açtığı en önemli alan konuşmalarında önce söyleyip, büyük tartışmalar yaşanınca sonradan düzeltme yoluna gittiği meselelerdir. İsrail-Filistin meselesinde Türkiye'nin tarafsız kalarak arabulucu rolünü üstlenmesi gerektiğini söylemesi⁶² ya da Suriyeli mülteciler konusunda, "Türkiye'nin buna kapı açmaması lazımdır"⁶³ açıklaması bu duruma en iyi iki örnektir.

İhsanoğlu'na oy verecek seçmen kitlesini motive edebilmek için gerekli olan kutuplaştırma, Erdoğan karşıtlığı temelinde CHP ve MHP genel başkanları tarafından sürdürülmektedir.⁶⁴ Bir strateji olarak uygulanan bu yöntem işbölümü temelinde yürütülmekte ve İhsanoğlu'nun doğrudan cevabını vermek istemediği konuları Bahçeli ve Kılıçdaroğlu kendi seçmen kitlelerinin beklentisine göre sert söylemlerle cevaplamaktadırlar.

İhsanoğlu'nun kendisinin cumhurbaşkanı olması halinde sorunlara nasıl çözüm bulacağına dair açıklamaları aynı zamanda onun nasıl cumhurbaşkanı olacağına da ipuçlarını vermektedir. Ona göre cumhurbaşkanlığı siyasi bir makam olmadığı için bir icraat makamı değildir. Dolayısıyla da cumhurbaşkanlığı devletin temsil edildiği bir makam olarak "sembolik" bir "temsil" makamıdır. Bu bağlamda, ülkenin sıcak sorunlarını ve projelerini siyaset kurumu olarak siyasi partiler çözecektir. Ancak yine de iki önemli konuda İhsanoğlu'nun cumhurbaşkanlığı döneminde sorunlara nasıl yaklaşacağı ile ilgili görüşlerinin çerçevesi çok genel anlamda ortaya çıkmıştır.

61. Galip Dalay, "Temsil Krizinden Temsil Gücüne Yeni Türkiye'nin Cumhurbaşkanı", *Star Açık Görüş*, 5 Temmuz 2014.

62. "İhsanoğlu'ndan çok Filistin ve İsrail yorumu", *Haber7.com*, 4 Temmuz 2014.

63. "İhsanoğlu: Türkiye Suriyelilere kapı açmamalıdır", *Yeni Şafak*, 8 Temmuz 2014.

64. Burhanettin Duran, "Çatı Adayı ve Soğuk Kutuplaşma", *Sabah*, 20 Haziran 2014; Galip Dalay, "İhsanoğlu'nun Stratejisi", *Sabah*, 19 Temmuz 2014.

Bunlardan birisi dış politika konusudur. İhsanoğlu aday olarak tanıtılırken sık sık onun İİT'de genel sekreterlik yapması öne çıkarılarak, uluslararası kariyeri gündemde tutuldu. Kendisi de nasıl bir lider olacağına yönelik beklentilere genelde İİT'de yaptığı faaliyetler üzerinden cevap verdi. Özellikle Batı ile geliştirmiş olduğu diyalogu öne çıkararak uluslararası alanda iyi tanındığını ve Batı ile uyumlu bir lider olacağını ima etti. Önceki sayfalarda ayrıntılandırıldığı şekilde, İİT genel sekreterliği döneminde Mısır'da gerçekleşen darbeye ve Suriye'de yaşanan halk ayaklanmasına yönelik tutumu da bu anlamda Batı ile örtüşüyordu. Cumhurbaşkanı olması halinde, İİT döneminde daha çok sembolik denebilecek faaliyetler üzerinden gerçekleştirdiği performansın bir benzerini Türkiye dış politikasında da gerçekleştirecektir. Ancak her halükarda bu dış politikanın bugünden görülen çerçevesi, pasif ve ihtiyat üzerine bina edilen ve eski dönem Kemalist devletçi dış politikanın kodlarına uygun olacaktır.

İkincisi ise Kürt meselesi ile ilgilidir. Milliyetçi sağ seçmenin hassasiyetlerine azami dikkat ederek siyasi bir pozisyon almaktan kaçınsa da, İhsanoğlu'nun Kürt meselesine dair görüşleri de önem arz etmektedir. İhsanoğlu'na göre, Kürtler ve Türklerin birlikte yaşama tecrübesi "nadide bir birliktelik"tir. Zaman içinde devletin yaptığı hatalar bu birlikteliği zedelemiştir. Dolayısıyla bu konuda yapılması gereken hataları kabul ederek, bir daha benzer hataların yapılmasına mani olmaktır. Çözüm süreci uzun vadeli ve akılcı bir stratejiye dayandırılmalı ve Meclis'te tam bir mutabakat sağlanarak mutlaka neticelendirilmelidir. İhsanoğlu'na göre, anadili ana sütü gibi mukaddestir. Bu anlamda devletin anadilini yasaklanması yanlış bir uygulamadır. Kürtçe eğitim yapılmalı ve Kürtçe öğretmenleri, bir an önce kadrolarına atanmalıdır.⁶⁵

65. Vahap Çoşkun, "İhsanoğlu'nun Diyarbakır mesaisi", *serbestiyet.com*, 27 Temmuz 2014.

EKMELEDDİN İHSANOĞLU ALGISI

İhsanoğlu'nu Kimliklendirme Süreci

Adaylığı açıklandığı zaman Türkiye'nin geniş toplum kesimleri tarafından tanınmadığı için İhsanoğlu'na yönelik, kamuoyu ve seçmen blokları için iki aşamalı bir iletişim stratejisi geliştirildi. Kamuoyunu bilgilendirme amaçlı olarak İhsanoğlu'nun geçmiş kariyeri üzerinden belirli yönlerini öne çıkaran “tanıtım süreci” ilk aşamayıydı. İkinci aşama ise, daha çok kendisini aday gösteren partilerin seçmen eğilimlerine göre bir “kimliklendirme süreci”ydi. Bu aşamanın bir tarafında, onu aday gösteren partilerin seçmen kitlesine nasıl benimsetileceği yer alırken, diğer tarafında anti-Erdoğan bir proje olarak İhsanoğlu'nun hangi parametreler üzerinden kimliklendirileceği meselesi bulunmaktaydı.

İhsanoğlu “Doğu'nun muhafazakâr İslami kültürü ile Batı'nın değerlerini harmanlayan bir diplomat ve bilim adamı” olduğu vurgusu üzerinden öncelikle “evrensel değerleri” benimseyen bir profil olarak konumlandırıldı. Ardından da İslam İşbirliği Teşkilatı genel sekreterliği yaptığı dönemdeki politikaları üzerinden ona bir siyasal geçmiş çerçevesi çizildi. Daha önceden siyasi bir kişiliğinin olmaması ve halk düzeyinde yeterince tanınmaması sebebiyle, İhsanoğlu'nun kampanyasını yürüten profesyonel iletişimciler ve onu destekleyen siyasetçiler daha çok onun CV'sini merkeze alan bir iletişim stratejisi geliştirdiler. Bu anlamda İhsanoğlu'nun üniversite, IRCICA ve İİT'de yaptığı görevler üzerinden “kariyeri”ni öne çıkardılar. Diğer taraftan, klasik müzik dinlemesini, birçok kitabın editörlüğünü yapmasını ve evinde geleneksel sanatlarla ilgili koleksiyonlara sahip olmasını da kampanyanın içeriğine dâhil ederek onu bir “kültür adamı” formatında sundular. Ayrıca, siyasi bir geçmişten gelmediği için “devlet adamı” yönü üzerinden de bir “lider profili” oluşturmaya çalıştılar.

Bu tanıtıma dönük çabanın ardından ikinci

aşama, İhsanoğlu'nun potansiyel seçmen kitlesine yönelik kimliklendirme çalışmasıydı. Burada daha çok, Türkiye'deki seçmen bloklarının siyasal tercihleri için anlamlı olan “sembolik değerler” öne çıkarıldı. Adaylığının açıklanmasının ardından CHP seçmen kitlesinde İhsanoğlu, kendi kimliğine yönelik sorgulamalara, Atatürk devrimleriyle, kazanımlarıyla ve laiklikle ilgili açıklamalar yaparak cevap verdi. Anıtkabir ziyaretiyle ulusalcıların, Hacı Bektaş Veli'nin türbesini ziyaret ederek Alevi toplumunun, Taksim Gezi Parkı'na giderek Gezi Parkı eylemleri üzerinden siyasallaşan topluluğun endişeleri giderilmeye çalışıldı. Diğer taraftan MHP seçmeninin hassasiyetleri de göz önünde bulundurularak, özellikle Kürt meselesine dair söylemler, bu çevreleri rahatsız etmeyecek bir çerçevede sunulmaya çalışıldı.

İhsanoğlu'nun “Doğu'nun muhafazakâr İslami kültürü ile Batı'nın değerlerini harmanlayan bir diplomat ve bilim adamı” olduğu vurgusu üzerinden öncelikle “evrensel değerleri” benimseyen bir profil olarak konumlandırıldı.

Kimliklendirmenin önemli safhalarından biri de aday etrafında bir siyasallaşma sürecinin sağlanmasıydı. Siyasallaşma aşaması için karşıt bir kimliğin inşa edilmesi süreci, Erdoğan karşıtı kampanyanın üzerinden gerçekleştirildi. Siyasal kimliğin inşasına ek olarak siyasal bir eylem olan oy verme davranışının yerine getirilmesi bir edimi de içinde barındırdığından kimliğin daha da pekişmesi için “onlara” göre “biz”in oluşturulması da bu bağlamda inşa edilmeye çalışıldı. Erdoğan'a muhalif çevreler tarafından Erdoğan'ın siyasetteki üslubuna yönelik dile getirilen “uzlaşmaz”, “kutuplaştırıcı”, “sert” gibi tanımlamalarının karşısına siyaseten “yumuşak üslup”, “elit”, “batılı”,

“ciddi ve sorumlu bir devlet adamı” profilinin yerleştirilmesi bu amaca hizmet etmesi içindi.

İhsanoğlu’na yönelik tanıtım ve kimliklendirme çalışmasının seçmen düzeyinde nasıl algılandığı önemli bir soru işaretiydi. Bu bağlamda çalışmanın bundan sonraki kısmında “odak grup görüşmeleri” üzerinden İhsanoğlu’nu destekleyen ve desteklemeyen kişilerin İhsanoğlu algısı ortaya konulacaktır.

Kimliklendirmenin önemli safhalarından biri de aday etrafında bir siyasallaşma sürecinin sağlanmasıydı. Siyasallaşma aşaması için karşıt bir kimliğin inşa edilmesi süreci, Erdoğan karşıtı kampanyanın üzerinden gerçekleştirildi.

Odak Grup Analizleri

Ekmeleddin İhsanoğlu’nun geniş toplumsal kitleler tarafından nasıl algılandığını anlamak için yapılan odak grup görüşmeleri kendisinin nasıl bir siyasal temsil sunduğunu da genel olarak ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu odak grubu çalışmasına katılanların İhsanoğlu’na karşı düşünce ve duygularını, cumhurbaşkanı adayı olarak İhsanoğlu’nu nasıl gördüklerini ve neden desteklediklerini veya neden desteklemediklerine ilişkin görüşleri bu anlamda İhsanoğlu algısını anlamak için oldukça önemlidir. Bunu değerlendirmek için niteliksel-keşif amaçlı bir saha araştırması yöntemi benimsenmiş ve görüşmecilerle derinlemesine mülakatlar yapılmıştır.

Odak grup yöntemi, bilgi edinebilmek için katılımcılar arasındaki iletişimi kullanan bir grup mülakatı biçimidir. Grup mülakatından farklı olarak, her katılımcıya moderatörün soru yöneltilip cevap alması yerine, tüm grubun birbiriyle iletişime geçmesi, sorular sorması, anektodlar

anlatması, konuşması ve birbirlerinin görüşlerine yorumlar yapması teşvik edilir. Bu yöntemle katılımcıların yalnız fikirleri değil, ne şekilde düşündükleri ve niçin o şekilde düşündükleri de öğrenilir. Bu yöntemin esas amacı, araştırmacının bir dizi açık uçlu sorusunun, bire bir mülakatta ortaya çıkamayacak şekilde grup içerisinde cevaplanmasına, tartışılmasına, bazen umulmadık şekilde farklı fikirler doğmasına yol açmaktır. Bu yöntemde, çalışmanın içeriğine bağlı olarak homojen ve heterojen gruplar oluşturulabilir.⁶⁶

Araştırma kapsamında, üç odak grup görüşmesi yapılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, Türkiye’de yaşayan 22-60 yaşları arasında, iktidar partisi (AK Parti) ve muhalefet partileri (CHP, MHP ve HDP) teşkilatlarından kişiler ile homojen gruplar oluşturularak görüşmeler yapılmıştır. 6-8’er kişiden oluşan gruplarda, yaş ve cinsiyetin de eşit dağılımına dikkat edilmiştir. Katılımcılara ulaşmak için, kartopu örnekleme tekniğinden faydalanılmıştır. Yapılan bireysel grup görüşmeleri metin analizi tekniği ile incelenmiştir. Görüşme metinleri birçok kez derinlemesine okunup, analiz edildikten sonra, çeşitli temalara ulaşılmıştır.

İhsanoğlu’nu Destekleyenlerin İhsanoğlu Algısı

İhsanoğlu’nu destekleyen katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda üç ana temanın ortaya çıktığını söylemek mümkündür: (1) İhsanoğlu’nun Erdoğan’a alternatif oluşturması (2) İhsanoğlu’nun herkesi kucaklayan, birleştirici dili ve (3) İhsanoğlu’nun cumhurbaşkanlığı makamına uygun bir aday olması.

İhsanoğlu’nu destekleyen katılımcıların çoğu, İhsanoğlu ismini cumhurbaşkanlığı seçimiyle birlikte ilk defa duyduklarını, onu yeni tanımaya başladıklarını ifade etmektedirler. Katılımcılar İhsanoğlu’nu, muhafazakâr, siyasi

66. Jenny Kitzinger, “Introducing Focus Groups”, *BMJ*, Volume 311, (1995) s. 299-302.

geçmişini olmayan, politik tartışmalara girmemiş, eğitilmiş, olgun ve sakin biri olarak tanımlanmaktadır. Katılımcılara göre, iç siyasette daha önce siyasi tartışmalara girmemesi nedeniyle yıpranmamış olmak, sakin mizaç ve uluslararası saygınlık Türkiye’de iç barışı sağlamak ve dış saygınlığı kazanmak için oldukça önemli gözükmektedir. Katılımcılar bu anlamda, İhsanoğlu’nun sakinlik, uluslararası saygınlık gibi özellikleri ve siyasi geçmişte belirgin bir hikâyesinin olmayışını, Erdoğan’a karşı konumlandırarak ifade etmeyi tercih etmektedirler. İhsanoğlu’nun söz konusu olumlu özelliklerini Erdoğan’da eksik gördüklerini ifade eden katılımcılar, bu yüzden İhsanoğlu’nun adaylığını değerli gördüklerini vurgulamaktadırlar. Kendisini Alevi olarak tanımlayan bir katılımcının ifadesi bu ayrımı daha iyi göstermesi bakımından önemlidir: “Aday olunca ismini duydum. Sakin bir insana benziyor. ‘Herkesine eşit şekilde yaklaşacağım’ diyor bundan güzel ne olabilir. Bunca yıl İslam örgütü başkanlığı yapmış. Bence bir denemek lazım. Sakin bir adam.”

Bu şekilde ele alındığında, İhsanoğlu’nun katılımcılar açısından Türkiye siyasetinde yeni bir umut kaynağı olduğu anlaşılmaktadır. Sadece kendileri için değil aynı zamanda bütün toplumsal kesimler için İhsanoğlu’nun “yeniliği” katılımcılarda bu anlamda bir heyecan oluşturduğu söylenebilir. Bu yenilik algısının yanı sıra katılımcılar İhsanoğlu’nu yakından tanımasalar bile, sakin mizacı, siyasi tartışmalardan kaçınması, eğitilmiş olması ve en önemlisi de Erdoğan’a alternatif olması nedeniyle, kendisinin desteklenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Daha önceki seçimlerde MHP’ye oy vermiş üniversite mezunu katılımcılardan biri yukarıdaki yenilik ve siyaseten tartışmasız halini İhsanoğlu’nun desteklenmesi için yeterli gerekçeyi oluşturduğunu ifade etmektedir: “Kısır siyasi tartışmalara bulaşmamış, sakin, toplumun ortak aklını yüreklilikle taşıyabilecek, bu babacanlığı sevecenliği gösterebilecek”.

Katılımcılarda hâkim olan ikinci önemli kodlama ve temsil ise İhsanoğlu’nun toplumun

tamamını kucaklayabilecek ve farklı toplumsal kesimlere aynı mesafede durabilecek bir aday oluşu yönündeydi. Bu anlamda katılımcılara göre, İhsanoğlu Türkiye’deki barışçıl ortamın oluşması ve farklı kültür, inanç ve geleneklerden bireylerin bir arada yaşaması için gerekli ortamı hazırlayabilecek bir aday olarak tasvir edilmektedir. Burada öne çıkan nokta, katılımcıların İhsanoğlu’nu siyasi bir kişilik veya lider olarak konumlandırmak yerine kişisel özelliklerinden yola çıkarak Türkiye’de özünde siyaset olan meseleleri çözebileceğine ilişkin bir yaklaşıma sahip olmalarıdır. Zaman zaman İhsanoğlu’nun uluslararası politikadaki diplomatik görevinin buna arka plan oluşturduğu söylenebilir de yine de siyasete çözüm olma durumu katılımcılar için İhsanoğlu’nun olumlu kişisel özellik algısından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla, katılımcılar siyasi tecrübe yerine kişisel özelliklerin cumhurbaşkanının siyaset fonksiyonunu daha doğru ve etkin bir biçimde yerine getireceğini düşünmektedirler. Kendisini MHP tabanına ait tanımlayan üniversite mezunu bir katılımcı yukarıda yapılan değerlendirmeyi doğrular niteliktedir: “Gülecek, insanların elini sıkacak, bağrına basacak, siyasette uzlaşma sağlayabilecek ve komşularımızla iyi ilişkiler geliştirebilecek biri olması isteniyorsa, herkesle uzlaşma sağlanabilmesi için İhsanoğlu iyi bir aday”.

Katılımcılar tarafından öne çıkarılan üçüncü İhsanoğlu sunumu ise kendisinin cumhurbaşkanlığı makamına uygunluğuyla ilgilidir. Bu anlamda İhsanoğlu’nu destekleyen katılımcıların hepsi de, cumhurbaşkanlığının siyaset üstü bir makam olması gerektiğini düşünürken, İhsanoğlu’nun da bu makam için ideal bir aday olduğunu ifade etmektedirler. Benzer şekilde katılımcılarda hâkim olan cumhurbaşkanlığı kodlaması, İhsanoğlu’nun katılımcılar tarafından sahip olduğunu düşündükleri kişisel özelliklerle birlikte ele alındığında bir uygunluk göstermektedir. Cumhurbaşkanlığını “performans” odaklı kodlamak yerine “ bir dizi liyakat” ekseninde kodlama

eğiliminde olan katılımcılar benzer bir şekilde İhsanoğlu'nun uluslararası politikada üstlenmiş olduğu görevleri bir "uygunluk ölçütü" olarak değerlendirmektedir. Böylesi bir özellik İhsanoğlu'nu katılımcılar nezdinde mutlaka oy verilmesi gereken bir adaya dönüştürmektedir. Böylesi bir "statü" eksenindeki İhsanoğlu sunumuna eşlik eden kişisel özellikler de benzer şekilde İhsanoğlu'nu cumhurbaşkanlığına uygun bir aday haline dönüştürmektedir. Burada merhametli, kucaklayıcı ve her kesime hitap eden "eklektik bir dile sahip" olmakla özdeşleştirilen bir İhsanoğlu portresi çizilmektedir.

CHP tabanından görüşmelere katılan üniversite mezunu genç, ideal cumhurbaşkanı tanımlarken şu ifadeleri kullanmaktadır: "Lider kaya gibi sert olmak zorunda değil, lider dediğin merhametli olabilmeli, halkına bir şey dokununca acıyı hissedebilmeli, gözleri yaşarabilmeli. İhsanoğlu bu anlamda merhametli bir aday". Uluslararası tecrübesi ve kişisel kapsayıcılık sunumuna eşlik eden bir başka "uygunluk kodlaması" ise İhsanoğlu'nun "birliğin temsilcisi" olarak görülmesidir. Burada benzer şekilde bütün katılımcılar arasında sabitlenmiş bir kodlamanın hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılara Türkiye'nin mevcut sorunlarını nasıl aşacağına dair siyasi bir projesinin olup olmadığı sorulduğunda dahi İhsanoğlu'nun siyasi projelerinden bahsetmek yerine kişisel özelliklerinden bahsettikleri görülmektedir. Kendisini Alevi olarak tanımlayan görüşmecilerden biri bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "Belki daha merhametli olur. Ekmeleddin bey belki bizim için bir şanstır. Belki iyi gelir, tanımıyoruz, İslamcı olsun muhafazakar olsun hepimiz Müslümanız elhamdülillah".

Genel olarak değerlendirildiğinde İhsanoğlu'nu destekleyen gruplar açısından ortak özellik İhsanoğlu'nu önce bir "şahsiyet" ekseninde, sonra da "iyi kariyer" sahibi olma ekseninde ele almalarıdır. Burada öne çıkan nokta, destekleyen katılımcıların hepsi için de kötümser bir Türkiye tasvirine eşlik eden "iyileştirici", "bir araya getiri-

ci" ve "kucaklayıcı" bir İhsanoğlu algısının cumhurbaşkanının siyasi fonksiyonuna indirgenmiş ve geneline yayılmış olan bir düşünce olmasıdır. Bu anlamda İhsanoğlu'nu destekleyen kişilerin İhsanoğlu algısı, İhsanoğlu'nun kamuoyuna tanıtılması ve onun kimliklendirilmesine yönelik kullanılan stratejiye uygundur.

İhsanoğlu'nu Desteklemeyenlerin İhsanoğlu Algısı

İhsanoğlu'nu desteklemeyen katılımcılarla yapılan görüşmelerin sonucunda ise benzer bir şekilde üç temel kodlamanın hâkim olduğunu söylemek mümkündür: (1) İhsanoğlu'nun bir mühendislik projesi olması, (2) "muhafazakâr ama bizden değil" inancı ve (3) eski Türkiye'nin temsilcisi olması.

Araştırmaya katılanlar öncelikli olarak İhsanoğlu'nun adaylığını duyduklarında ilk olarak şaşırduklarını ve bu adaylık fikrinin nasıl ortaya çıktığını anlayamadıklarını ifade etmektedirler. Burada karşımıza çıkan kodlama biçimlerinde "negatif bir sunumun" hâkim olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu negatif sunuma eşlik eden İhsanoğlu kodlamalarının ise daha "kesin ve sert yargılar" içermektedir. Bu anlamda İhsanoğlu'nun adaylığına muhalif olan katılımcılarda karşımıza çıkan ilk sunum biçimi, İhsanoğlu'nun bir siyasal mühendislik ürünü olduğuna yöneliktir. Burada bir çeşit "edilgen" İhsanoğlu kodlaması hâkimdir. Zira katılımcıların siyasi proje olarak sunmaları, İhsanoğlu'nun siyasi tecrübesizlik ve birden ortaya çıkmış dışsal bir proje olmasıyla eşliğinde tasvir edilmiş olmasıdır. Katılımcılar, muhalefet partilerinin kendi içlerinden güçlü aday çıkaramamalarını bir zayıflık olarak sunarken İhsanoğlu'nu da "dışardan Türkiye'ye iştirilmiş" bir aday olarak değerlendirmektedirler. Kendisini AK Partili olarak tanımlayan bir genç, "Birbirine zıt olan partiler bir araya gelmiş Başbakanı nasıl devirsek diye ortak bir aday çıkarmışlar. Bunları perde arkasında yönetenler var" ifadeleri yukarıdaki analizi destekler niteliktedir.

Muhafif katılımcıların İhsanoğlu'na karşı olmaları bununla da sınırlı değildir. Aynı zamanda İhsanoğlu'nun adaylığının “dışardan yürütülen” bir projenin parçası olarak sunulma durumu söz konusudur. Bu sunuma göre, İhsanoğlu, “dış güçler” ya da “derin devlet” tarafından geliştirilen stratejin bir parçasıdır. Burada İhsanoğlu sunumuna eşlik eden negatif bir CHP-MHP ortaklığı İhsanoğlu karşıtlığını tamamlayan bir kodlama daha da belirginleştirilmektedir. Dolayısıyla, CHP ve MHP'nin ortak aday olarak ortaya çıkmış olsa da katılımcılar bu iki partinin de İhsanoğlu'nun adaylık gösterilmesi sürecini “dış güçlerin” stratejilerinin bir parçası olarak sunmaktadırlar. Katılımcıların çoğu söz konusu stratejiyi başarılı olsa da, İhsanoğlu'nun adaylığının CHP ve MHP tabanında yarattığı hoşnutsuzluktan dolayı genel olarak başarısız bir strateji şeklinde sunmaktadırlar. Burada dikkat çeken husus katılımcıların İhsanoğlu'nun ortak adaylığını bir çeşit “inandırıcılık” ve “sahicilik” ekseninde sorguluyor olmalarıdır. Bu anlamda kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan bir adayın CHP tarafından aday gösterilmesi ve MHP'nin bunu kabul etmesi katılımcılar tarafından inandırıcı bulunmamaktadır. Bu algıyı İhsanoğlu karşıtı olanlar açısından yerleşik bir ifade biçime dönüştüren argüman ise İhsanoğlu'nun halktan kopuk ve birden ortaya çıkmasıdır. Söz konusu yerleşik ifade biçimi İhsanoğlu'nu dış güçlerin bir aracı şeklinde sunumuyla sonuçlanmaktadır. Kendisini AK Partili olarak tanımlayan bir katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “İhsanoğlu'nun inandırıcılığı yok, hiçbir konuda net tavrı yok, bulanık bir aday. Amerika'nın implantı mı acaba diye insanda soru işaretleri uyandırıyor”.

Bu şekliyle ele alındığında, katılımcılar nezdinde İhsanoğlu, aktif siyaset yapmak amacıyla, “etkin” bir cumhurbaşkanı aday olarak değil, dış güçler ya da derin devletin isteği üzerine “edilgen” bir aday olarak ortaya atılan bir figür olarak sunulmaktadır. AK Partili üniversite mezunu bir genç bu durumu şu ifadelerle açıklamaktadır:

“Bence İhsanoğlu konuşamayacak, belki miting bile yapamayacak, çünkü ona öyle söylendi. Halkın gözünde bu adam yönetiliyor, yönetilen biri bizi nasıl yönetecek, bu konuda kaygılar var”.

Katılımcılar nezdinde İhsanoğlu, aktif siyaset yapmak amacıyla, “etkin” bir cumhurbaşkanı aday olarak değil, dış güçler ya da derin devletin isteği üzerine “edilgen” bir aday olarak ortaya atılan bir figürdür.

İhsanoğlu karşıtı katılımcıların ikinci algısı ise İhsanoğlu'nun topluma sunulan muhafazakâr kimliğini kabul etmiyor oluşlarıdır. Burada, sunulan muhafazakâr kimlik kodlamasına yönelik katılımcılar arasında “sahicilik” ve “aidiyet” sorgulaması söz konusudur. Bu algıya eşlik eden “yerel olmama” hali ise İhsanoğlu'nu karşıtlar açısından birleştiren bir kodlama biçimidir ve İhsanoğlu'nun diğer özelliklerinin (savunuların aksine) cumhurbaşkanlığı makamı için ilgisiz ve yetersiz olarak algılanmasına neden olmaktadır. İlmî açıdan güçlü, akademik yeterliliği olan, çok dil bilen, uluslararası bağları olan, muhafazakâr aile yapısında yetişen biri olsa bile, katılımcılar nezdinde siyasi deneyimden yoksun ve halkla iç içe olmayan bir aday şeklinde sunulması İhsanoğlu'nu adaylık için yetersiz kılmaktadır. Dolayısıyla bu algı, katılımcılar açısından İhsanoğlu'nu Türkiye muhafazakârlığına aidiyet sorunuyla karşı karşıya bırakmaktadır. AK Partili katılımcılardan biri: “Ekmeleddin bey içimizden birisi değil, sokaktaki insana sorsanız bilmez; kendisi de teşkilatı tanımaz. Başarısız bir aday olduğu için sevindim. Çünkü hiçbir şekilde aktif siyasi tecrübesi yok. Ayrıca Türkiye’de temsiliyeti yok” şeklinde düşünmektedir.

İhsanoğlu'nun muhafazakârlığının bir “aidiyet sorunu” etrafında tartışılması ve sunulması

bununla da sınırlı değildir. Aynı zamanda katılımcılar tarafından İhsanoğlu'nun uluslararası politikadaki duruşu da (savunanlar açısından olumlu bir özellik olarak görülse de) bir çeşit muhafazakâr aidiyet testine tabi tutulmaktadır. Katılımcılar, İhsanoğlu'nu özellikle Mısır'da 2013 Temmuz'unda yaşanan askeri darbeye tepki göstermemesi ve uluslararası aktörlere karşı hiçbir siyasi tavır sergilememesi nedeniyle eleştirmektedirler. AK Partili bir katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "İhsanoğlu bizim gibi düşünmüyor, Mısır'daki kanlı süreçte Türkiye millet olarak ayağa kalkmışken, İT genel sekreteri olarak kalkıp, 'durun ne yapıyorsunuz' diyememiş. Darbeye darbedir diyememiş. Böyle bir aday Cumhurbaşkanlığı koltuğuna yakışmaz". Dolayısıyla İhsanoğlu karşıtları açısından Cumhurbaşkanlığı siyasi olarak muhafazakârlık eksekinde sembolize edilirken İhsanoğlu'nun bu sembolizme ait bir aday olmadığı dile getirilmektedir.

İhsanoğlu'na göre cumhurbaşkanlığı siyasi bir makam olmadığı için bir icraat makamı değildir. Dolayısıyla da cumhurbaşkanlığı devletin temsil edildiği bir makam olarak "sembolik" bir "temsil" makamıdır.

Karşıtlar katılımcıların üçüncü algısı ise İhsanoğlu'nun eski Türkiye reflekslerini yansıtan bir aday olarak sunulmasıdır. Burada yukarıda analiz edilen ilk iki sunum biçimiyle bir kesişme olsa da eski Türkiye'ye ait olma hali "proje" ve "sahicilik sorununa" eşlik eden bir temsil biçimidir. Katılımcılar açısından İhsanoğlu Türkiye'nin eski vesayet odaklarının aday olarak sunulmaktadır ve cumhurbaşkanı olması halinde söz konusu vesayet odakları güçlerini yeniden konsolide etme imkanı bulacaktır. Bu anlamda karşıtları açısından İhsanoğlu'nun adaylığı ilerlemeci Türkiye

anlayışını sekteye uğratan bir durumu yansıtmaktadır. AK Partili genç bir katılımcı İhsanoğlu'nun eski Türkiye'de olduğu gibi vesayet odaklarının aday olduğunu şu sözlerle dile getirdi: "Adaylığı açıklanmadan önce ismi pişirilmişti. Kendi gücüyle, emeğiyle gelseydi sevebilirdik, farklı güç odaklarından aldığı destekle getirildi ve kopyalama gibi sunuldu. Bu haliyle de eski Türkiye'nin siyasetçilerine benziyor". Benzer şekilde katılımcılardan Selahattin Demirtaş'ın adaylığını destekleyenler de İhsanoğlu'nun eski cumhurbaşkanlarından Fahri Korutürk gibi dışarıdan getirilip cumhurbaşkanı koltuğuna oturtulmak istendiğini ifade etmektedirler. Kendini BDP'li olarak tanımlayan üniversite mezunu bir katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: "Çok sürprizlerle dolu bir seçim olabilir. Ekmeleddin bey statükonun eski yapısını sürdürmek istiyor, akıllı olalım". Bir bütün olarak bakıldığında İhsanoğlu'nun adaylığını desteklemeyen katılımcıların İhsanoğlu'nun sunma biçimlerinin "sahicilik", "yerellik" gibi kendi destekledikleri adaylarda gördükleri olumlu özelliklere referansla oluştuğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ

CHP ve MHP tarafından Ekmeleddin İhsanoğlu'nun aday gösterilmesi "Erdoğan'ın niçin cumhurbaşkanı olmaması" tartışması üzerine inşa edildi. Bir strateji olarak uygulanan bu adaylık süreci, Erdoğan üzerinde "toplumsal mutabakat"ın olmadığı söylemiyle de desteklenmiştir. Ancak "toplumsal mutabakat" üzerinden başlatılan bu tartışma, bundan önceki cumhurbaşkanlığı seçimlerinin parlamento tarafından yapılmasından dolayı anlamlı olabilirdi. Ancak 2014 cumhurbaşkanlığı seçimlerinin halkın oylarıyla seçilecek olması dikkate alındığında bu söylemin siyaseten bir karşılığı yoktu.

Muhafazakâr bir kimlik olarak İhsanoğlu'nun aday olmasını mümkün kılan nedenlerin ilki, doğrudan Erdoğan karşıtlığı ve Erdoğan'ı

engellemek üzere üretilen bir siyasal mühendislik projesinin ürünü olmasıdır. İkinci olarak, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun aday gösterilmesi, AK Parti'nin Türkiye siyasetini dönüştürme ve normalleştirmede kat ettiği yolla ve "yeni Türkiye" söylemi ile doğrudan ilgilidir. Üçüncü olarak, Ekmeleddin İhsanoğlu bizzat Erdoğan ve AK Parti döneminin bir aktörüdür

CHP'nin ve MHP'nin bir adayda ittifak etmesi, MHP'li ve CHP'li bazı siyasal aktörlerin ve toplumsal kesimlerin tepkisini doğurdu. Bu anlamda Erdoğan karşıtlığı üzerinden mobilize edilmek istenen seçmen kitlesinin konsolidasyonu tam olarak sağlanamadı. MHP çevreleri açısından İhsanoğlu'nun adaylığına yönelik açıktan karşı bir tutum almasalar da; CHP seçmenin önemli bir kısmının İhsanoğlu'na dönük tutumu, reddetme, tanımaya çalışma, benimseme ve savunma aşamalarını takip ederek oluştu. Bazı partililer muhafazakâr kimliğiyle bilinen İhsanoğlu'nun aday olarak gösterilmesini, CHP'nin kendi tarihini inkâr etmesi olarak değerlendirerek, Kılıçdaroğlu'nu partiyi muhafazakârlaştırmakla suçladılar.

Adaylığı açıklandığı zaman Türkiye'nin geniş toplum kesimleri tarafından tanınmadığı için İhsanoğlu'na yönelik, kamuoyu ve seçmen blokları için iki aşamalı bir iletişim stratejisi geliştirildi. Kamuoyunu bilgilendirme amaçlı olarak İhsanoğlu'nun geçmiş kariyeri üzerinden belirli yönlerini öne çıkaran "tanıtım süreci" ilk aşamaydı. Bu süreç İhsanoğlu'nun geçmiş kariyeri üzerine inşa edildi. İkinci aşama ise, daha çok

kendisini aday gösteren partilerin seçmen eğilimlerine göre bir "kimliklendirme süreci"ydi. Bu aşamada genelde muhtemel seçmen kitlesinin kuşkularını giderecek açıklama ve siyasal davranışlar üretilerek, profesyonel bir seçim kampanyası inşa edildi.

Ekmeleddin İhsanoğlu'nun geniş toplumsal kitleler tarafından nasıl algılandığını anlamak için gerçekleştirilen odak grubu görüşmelerinden çıkan en önemli sonuç, İhsanoğlu'na yönelik tanıtım ve kimliklendirme kampanyasının hem destekleyenler hem de karşı çıkanlar tarafından satın alındığı gerçeğidir. Destekleyenler, Erdoğan'a atfedilen olumsuz söylemlerin karşıtı, İhsanoğlu'nu tanımlamakta kullanmışlardır. Desteklemeyenlerin İhsanoğlu algısı ise, onun bir proje olduğunu, muhafazakâr olmasına rağmen Türkiye'deki geleneksel muhafazakâr toplumsal kesimleri temsil etmediğini ve eski Türkiye'nin değerlerine daha yakın bir profil çizdiğini dile getirmişlerdir.

İhsanoğlu'nun kampanyası sürecinde, Türkiye'nin sıcak sorunlarının çözümüne yönelik bir perspektif ortaya koymamıştır. Genelde uzlaşma, hoşgörü ve ülkenin bütünlüğü ve istikrarı gibi konuları gündeme taşıyarak seçmene ulaşmıştır. Bu bağlamda, İhsanoğlu'na göre cumhurbaşkanlığı siyasi bir makam olmadığı için bir icraat makamı da değildir. Dolayısıyla da cumhurbaşkanlığı devletin temsil edildiği bir makam olarak "sembolik" bir "temsil" makamıdır. Ülkenin sıcak sorunlarını ve projelerini siyaset kurumu olarak siyasi partiler çözecektir.

Muhafazakâr bir kimlik olarak İhsanoğlu'nun adaylığını mümkün kılan nedenlerin ilki, doğrudan muhalefetin Erdoğan karşıtlığı ve Erdoğan'ın Köşk'e çıkmasını engellemek üzere ürettiği bir siyasal mühendislik projesinin ürünü olmasıdır. İkincisi, AK Parti'nin Türkiye siyasetini dönüştürme ve normalleştirmede kat ettiği yolun bir sonucudur. Üçüncüsü, Ekmeleddin İhsanoğlu'nun bizzat Erdoğan ve AK Parti döneminde ortaya çıkmış bir figür olmasıdır.

CHP ve MHP liderlerinin İhsanoğlu'nun ortak "çatı aday" olması konusunda ittifak etmelerine rağmen, İhsanoğlu MHP'li ve CHP'li bazı siyasal aktörlerin ve toplumsal kesimlerin tümünün desteğini alamamıştır. Bazı partililer muhafazakâr kimliğiyle bilinen İhsanoğlu'nun aday gösterilmesini, CHP'nin kendi tarihini inkâr etmesi şeklinde değerlendirdiler.

İhsanoğlu'na yönelik tanıtım ve kimliklendirme kampanyasının hem onu destekleyenler hem de ona karşı çıkanlar tarafından benimsendiği odak grup analizleri ile test edilmiştir. Destekleyenler, Erdoğan'a atfedilen olumsuz söylemlerin karşıtını, İhsanoğlu'nu tanımlamakta kullandılar. Desteklemeyenlerin İhsanoğlu algısı ise, onun bir proje olduğu, muhafazakâr olmasına rağmen Türkiye'deki geleneksel muhafazakâr toplumsal kesimleri temsil etmediği ve eski Türkiye'nin değerlerine daha yakın bir profil çizdiği şeklinde dir.

İhsanoğlu'nun kampanya sürecinde, genelde uzlaşma, hoşgörü ve ülkenin bütünlüğu ve istikrarı gibi konuları gündeme taşıyarak seçmene ulaştı. Bu bağlamda, İhsanoğlu'na göre cumhurbaşkanlığı siyasi bir makam olmadığı için bir icraat makamı değildir. Ona göre, ülkenin sıcak sorunlarını ve projelerini siyaset kurumu olarak siyasi partiler çözecektir.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org